

**Актуализиран документ за
изпълнение на Областна
стратегия за развитие на област
Разград 2014-2020 г.**

**Приет с решение на Областен съвет за развитие № 1 от заседание,
проведено на 28.06.2018 г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ.....	2
I. МОТИВИ ЗА АКТУАЛИЗАЦИЯТА НА ДЕЙСТВАЩАТА ОСР	3
II. АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА.....	6
2.1. Икономика и конкурентоспособност	6
2.2. Социален капитал, социална интеграция и включване	15
2.3. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност.....	23
2.4. Екологично състояние и рискове.....	24
2.5. Актуализиран SWOT-анализ	24
III. АКТУАЛИЗИРАНИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА УСТОЙЧИВО ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ	30
IV. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА.....	32
V. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА ..	35
VI. МЕРКИ И СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИ В РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА.....	37
VII. НАСОКИ И МЕРКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО.....	41
VIII. ИЗПЪЛНЕНИЕ И НАБЛЮДЕНИЕ НА ОСР РАЗГРАД. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА.....	43
IX. НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ	56
X. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ	57
XI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	59
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ.....	60
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ТАБЛИЦИ, ФИГУРИ И КАРТИ.....	61

I. МОТИВИ ЗА АКТУАЛИЗАЦИЯТА НА ДЕЙСТВАЩАТА ОСР

Актуализираният документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие на област Разград за периода 2018-2020 г. е изготвен на основание чл. 31, ал. 1, т. 3 и т. 5 от ППЗРР. В актуализирания документ са отразени препоръките от изготвената Междинна оценка на Областната стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. Документът е изготвен от „Институт за управление на програми и проекти“ ООД (Изпълнител) в изпълнение на Договор с Областна администрация Разград (Възложител) и в съответствие с нормативните разпоредби, регулиращи провеждането на регионална политика в Република България.

В съответствие с чл. 31, ал. 1 от ППЗРР областната стратегия за развитие се актуализира:

1. при съществени промени на икономическите и социалните условия в областта;
2. в съответствие с актуализирания документ за изпълнение на регионалния план за развитие;
3. в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
4. при съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на областната стратегия;
5. (изм. ДВ, бр. 50 от 2016 г.) при промени в териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа.

Ал. 2 (Изм. и доп. ДВ, бр. 50 от 2016 г.) За актуализиране на областната стратегия за развитие се разработва актуализиран документ за изпълнение, който я допълва.

Ал. (3) Изработването и приемането на документа по ал. 2 се извършва при условията и по реда на изработване и приемане на областната стратегия за развитие.

Актуализираният документ следва залегналата последователност в ОСР Разград 2014-2020 г., като включва само актуализираните части на Стратегията и по този начин я допълва.

Мотивите за актуализация на действащата ОСР са във връзка с посочените по-горе т. 3 и т. 5. от ал. 1 на чл. 31 на ППЗРР и поради влезли в сила промени, обнародвани в бр. 15 на ДВ от 2016 г. в основния нормативен акт, регламентиращ регионалното развитие в страната, а именно Законът за регионално развитие. Съгласно тях е налична промяна в структурата на ОСР, като стратегията се разширява по обхват и в съдържанието ѝ (чл. 12, ал. 3, т. 5 и 6) следва да се

включват две нови точки, а именно: **мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа и насоки и мерки за развитие на териториалното сътрудничество.** В допълнение, при посочената промяна на Закона е изменено и понятието за „район за целенасочена подкрепа“, като под това вече следва да се разбира следното (чл. 6 от ЗРР):

„В териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа се включват:

- 1. общините от четвърта и пета категория;**
- 2. общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики:**
 - а) най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район;**
 - б) най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район;**
 - в) територията на общината е в пограничен район.“**

В предишния текст при определяне териториалния обхват на РЦП се отчиташе наличието на следните показатели, залегнали в Закона за регионално развитие на Р. България, чл. 6, точки 1-8:

1. Нетни приходи от продажби на един жител под 70 на сто от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 1);
2. Равнище на средната работна заплата, по-ниско от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 2);
3. Средно равнище на безработица над 105 на сто от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 3);
4. Коефициент на възрастова зависимост над 120 на сто от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 4);
5. Гъстота на населението под 70 души на един квадратен километър (чл. 6 от ЗРР, точка 5);
6. Над 30 на сто от населените места нямат изградена пътна връзка с асфалтово покритие помежду си или с общинския център (чл. 6 от ЗРР, точка 6);
7. Над 30 на сто от населените места са без изградена канализационна мрежа (чл. 6 от ЗРР, точка 7);

8. Над 30 на сто от населените места ползват питейна вода с отклонение от качеството, прието като стандарт за страната, или имат режим във водоснабдяването за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 8).

Предложенията за актуализация на областната стратегия за развитие са свързани и с идентифицираните в изготвената Междинна оценка препоръки, а именно:

1. Актуализиране на социално-икономическия анализ, поради настъпили промени в демографското, икономическото, социалното развитие, съответно в SWOT-анализа, ако е приложимо;
2. Актуализиране поради наличие на следните условия: в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС и при промени в териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа¹;
3. Актуализиране на общата оценка на необходимите ресурси за постигане целите на стратегията във връзка с прецизиране на финансовите ресурси по приоритети;
4. Актуализиране на индикаторите за наблюдение с цел предвиждане на целеви стойности за специфичните индикатори за наблюдение по приоритети и отпадане на такива индикатори, които се дублират или няма източник на информация за тях на областно ниво.

¹ Във връзка с промените в Закона за регионално развитие, обнародвани в бр. 15 на ДВ от 2016 г. в съдържанието на областните стратегии (чл. 12 ал. 3, т. 5 и 6) следва да се включат две нови точки, а именно: мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа; насоки и мерки за развитие на териториалното сътрудничество. В допълнение, при посочената промяна на Закона е изменено и понятието за „район за целенасочена подкрепа“ като под това вече следва да се разбира следното (чл. 6 от ЗРР): В териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа се включват: 1. общините от четвърта и пета категория; 2. общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики: а) най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район; б) най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район; в) територията на общината е в пограничен район.

II. АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА

Представени са основните промени в следствие на социално-икономическия анализ.

2.1. Икономика и конкурентоспособност

Общ стопански профил на областта

Икономическото състояние на областта е на сравнително ниско равнище. Основните макроикономически показатели разкриват положително развитие на икономиката в областта през първите години от изпълнението на ОСР. Брутният вътрешен продукт (БВП), създаден през 2015 г. в Разградска област, е в размер на 919 млн. лв., като спрямо стойността на показателя през 2011 г. се наблюдава увеличение с 9. През 2015 г. брутната добавена стойност (БДС) в областта е 794 млн. лв. и бележи ръст спрямо 2011 със 7,7%. Показателят БВП на човек от населението бележи ръст с 14,8% от данните за 2011 г., което показва средно умереният икономически ръст в областта през последните 5 години.

Таблица 1. Брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектори и брутен вътрешен продукт (БВП)

(по цени на съответната година)

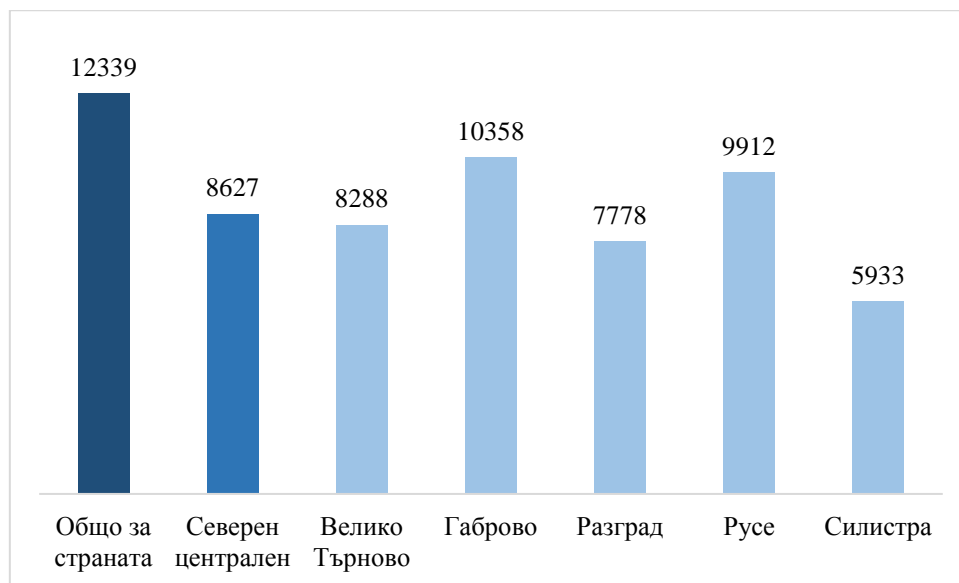
Показатели	Икономически сектори	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
БДС по икономически и сектори, млн. лв.	Селско, горско и рибно стопанство	134	136	145	142	132
	Индустрия	229	291	298	300	236
	Услуги	375	384	382	409	426
БДС, млн. лв.		738	810	825	851	794
БВП, млн. лв.		843	937	958	980	919
БВП на човек от населението, лв.		6 775	7 621	7 890	8 182	7 778

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Стойността на показателят БВП на човек от населението за 2015 г. на област Разград е 7 778 лв. по данни на НСИ и се равнява на 63% от средната за страната и 90% от средната за Северен централен район от 8 627 лв. В СЦР единствено област Силистра дава по-ниска стойност по този показател.

Фигура 1. БВП на човек от населението за 2015 г. в лв.

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Ключови икономически сектори в областта са услугите и индустрията, които създават по-голямата част от БДС. Стойността на показателя брутната добавена стойност за тези сектори се увеличава за сметка на аграрния сектор. Секторът на услугите през 2015 г. генерира 53,7% от БДС, следван от сектора индустрия (29,7%). През 2015 г. аграрният сектор генерира само 16,6% от БДС и намалява от 18,1% от БДС, генериран през 2011 г. Въпреки че областта има значителен потенциал за развитие на селското стопанство, като основен икономически сектор се явяват услугите.

Данните от основните характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката за периода 2011-2015 г. показват увеличаване на броя на предприятията, увеличаване на броя на заетите лица, увеличаване в размера на нетните приходи от продажби и произведената продукция, намаляване на дълготрайните материални активи, относително запазване на коефициентите за рентабилност на продажбите и оперативната рентабилност.

Таблица 2. Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката на област Разград

Показател	Мерна единица	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Предприятия	брой	4 031	4 007	3 988	4 014	4 051
Заети лица ¹	брой	21 261	21 369	21 616	21 188	21 473
Нетни приходи от продажби	хил. лв	1 816 199	1 978 748	2 079 006	1 980 932	2 073 116

Показател	Мерна единица	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Дълготрайни материални активи	хил. лв	835 600	675 760	709 542	729 689	779 233
Рентабилност на продажбите	%	8,9	10,3	10,0	9,6	8,8
Оперативна рентабилност	%	108,9	110,5	110,0	109,5	108,7
Произведена продукция	хил. лв.	1 239 054	1 389 591	1 462 367	1 389 035	1 453 226

¹ Данните са изчислени в еквивалент на пълна заетост.

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

91,3% от предприятията в областта са микропредприятия, като стойността на показателят леко намалява от 2011 г. при увеличение на малките предприятия.

Таблица 3. Относителен дял на предприятията според броя на заетите лица в тях от общия в област Разград в %

№	Относителен дял на предприятията според броя на заетите лица в тях от общия в областта	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
1	Микропредприятия (с до 9 заети лица)	91.6	91.6	91.2	91.8	91.3
2	Малки предприятия (с 10-49 заети лица)	6.9	6.8	7.3	6.8	7.2
3	Средни предприятия (с 50-249 заети лица)	1.3	1.4	1.3	1.2	1.3
4	Големи предприятия (с повече от 250 заети лица)	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Инвестиционна среда

Инвестициите са друг основен компонент за определяне на икономическото състояние. **Чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия** намаляват за периода 2011-2015 г. от 119 731.1 на 104 855.0 хил. евро. Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи нарастват.

Таблица 4. Инвестиции в област Разград в хил. лв.

Показатели	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12. (хил. евро)	119 731.1	126 314.7	129 260.1	114 509.4	104 855.0
Разходи за придобиване на ДМА (хил.лв)	126 923	167 460	159 504	181 940	216 882

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

От данните за извършените разходи за ДМА по икономически дейности става ясно, че 27,2% от направените разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за 2015 г. са в икономическа дейност: „Селско, горско и рибно стопанство“; следвани от дейности „Строителство“ с 25,2% и дейности „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ с 18,1%.

Произведена продукция

Продукцията на промишлените предприятия през 2015 г. по икономически дейности, е представена по-долу:

Таблица 5. Произведена продукция на промишлени предприятия за 2015 г. в област Разград в хил. лв.

Код КИД 2008	Промишлени дейности	България	Северен централен	Разград	% от СЦР	% от България
	Общо	64 548 388	6 240 254	785 464	12,6%	1,2%
В	Добивна промишленост	2 578 600	188 147
С	Преработваща промишленост, в т.ч.	52 666 985	5 849 904	761 914	13,0%	1,4%
С 10, 11, 12	Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	9 791 546	1 515 750	522 945	34,5%	5,3%
С 13, 14, 15	Производство на текстил и облекло; обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	3 743 952	556 458	10 837	1,9%	0,3%
С 16, 17, 18	Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях (без мебели); печатна дейност	2 791 619	359 726	13 823	3,8%	0,5%
С 19	Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	-	-	-
С 20	Производство на химични продукти	2 753 655	420 739
С 21	Производство на лекарствени вещества и продукти
С 22, 23	Производство на изделия от каучук, пластмаси и	5 232 323	628 935

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

Код КИД 2008	Промислени дейности	България	Северен централен	Разград	% от СЦР	% от България
	други неметални минерални суровини					
С 24, 25	Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване	10 901 073	739 943	32 606	4,4%	0,3%
С 26	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	884 292	36 367
С 27	Производство на електрически съоръжения	2 657 453
С 28	Производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение	2 672 087	734 453	13 218	1,8%	0,5%
С 29, 30	Производство на превозни средства	2 372 350	337 052
С 31, 32, 33	Производство на мебели, производство, неклассифицирано другаде; ремонт и инсталиране на машини и оборудване	2 503 754	255 381	1 478	0,6%	0,1%
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	7 882 904	109 180
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	1 419 899	93 023	14 029	15,1%	1,0%

.. Конфиденциални данни

- Не се развива тази дейност

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Данните показват, че с най-голям дял в структурата на преработващата промишленост в област Разград се отличават икономическите дейности по производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия, а останалите са в значително по малка стойност на произведената продукция.

В регионален мащаб област Разград дава 12,6% от стойността на произведената продукция в Северен централен район, в т.ч. 34,5% от производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия в СЦР и 15,1 % от доставянето на води;

канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване. Останалите дялове от промишлените дейности са незначителни и са под 5% от СЦР.

В национален мащаб област Разград дава: 1,2% от промишленото производство като цяло, 1,4% от преработващата промишленост и 5,3% от производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия.

Иновационна среда

С оглед предоставени насоки за актуализация на областните стратегии за развитие в съответствие с ИСИС и стратегията „Европа 2020“, която има за цел преодоляване на структурните слабости чрез напредък в три взаимно подсилващи се приоритета, част от които е интелигентният растеж, основан на знанието и иновациите, е важно да се проследи дела на разходите за НИРД, като основен двигател на иновациите. Зад понятието интелигентна специализация се крие концентриране на ресурси от знания и свързването им с ограничен брой приоритетни икономически дейности. По този начин страните и регионите могат да се превърнат и да останат конкурентоспособни в националната и глобалната икономика.

Поради конфиденциалността на данните за област Разград, не би могла да се разгледа цялата динамика на индикатора разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД), като предположенията са точно за област Разград нивото на този индикатор да е относително високо спрямо останалите области, поради наличието на фармацевтична индустрия. Основната развойна дейност в областта е насочена в разработването на генерични лекарствени продукти. Данните за персонала, зает с НИРД показват променливи величини, но тенденция на намаление.

Таблица 6. Показатели за НИРД в област Разград

Показател	Мерна единица	2011	2012	2013	2014	2015
Разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД)	хил. лв.
Персонал, зает с научноизследователска и развойна дейност (НИРД)	брой	..	29	..	26	21

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Приоритетите на област Разград включват маркетинг на областта, подкрепа на структуроопределящите производства като биотехнологии, керамика, машиностроене, хранително-вкусова промишленост; изграждане на областна и общинска инфраструктура за подобряване на информационното и административното обслужване

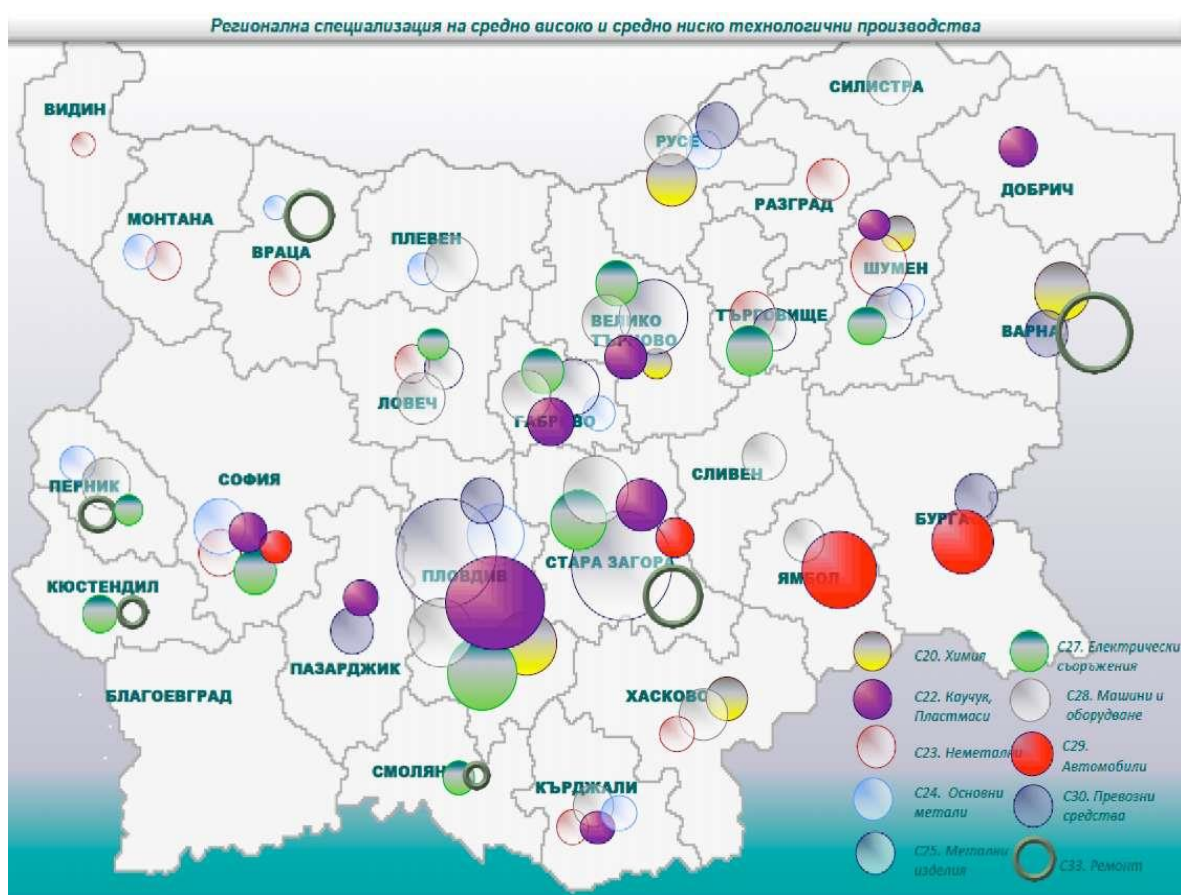

на бизнеса; развитие на алтернативен туризъм чрез валоризиране на културно-историческото наследство и природното богатство в туристически продукти; устойчиво развитие на високоефективен и конкурентноспособен аграрен сектор.

Сред Топ 10 на българските фирми, притежаващи патенти на територията на страната в периода 2001-2012 г. има само една от СЦР и това е „Балканфарма Разград“ АД с 6 патента. За същия период „Балканфарма Разград“ АД има регистрирани над 20 патента в Европейското патентно ведомство.²

Според проучванията на регионалната специализация на Министерство на икономиката по отношение регионалната специализация във високотехнологичните производства, област Разград е със значение в дейност С 23 Неметали.

Карта 1. Регионална специализация на българските предприятия на средно високо и средно ниско технологични производства

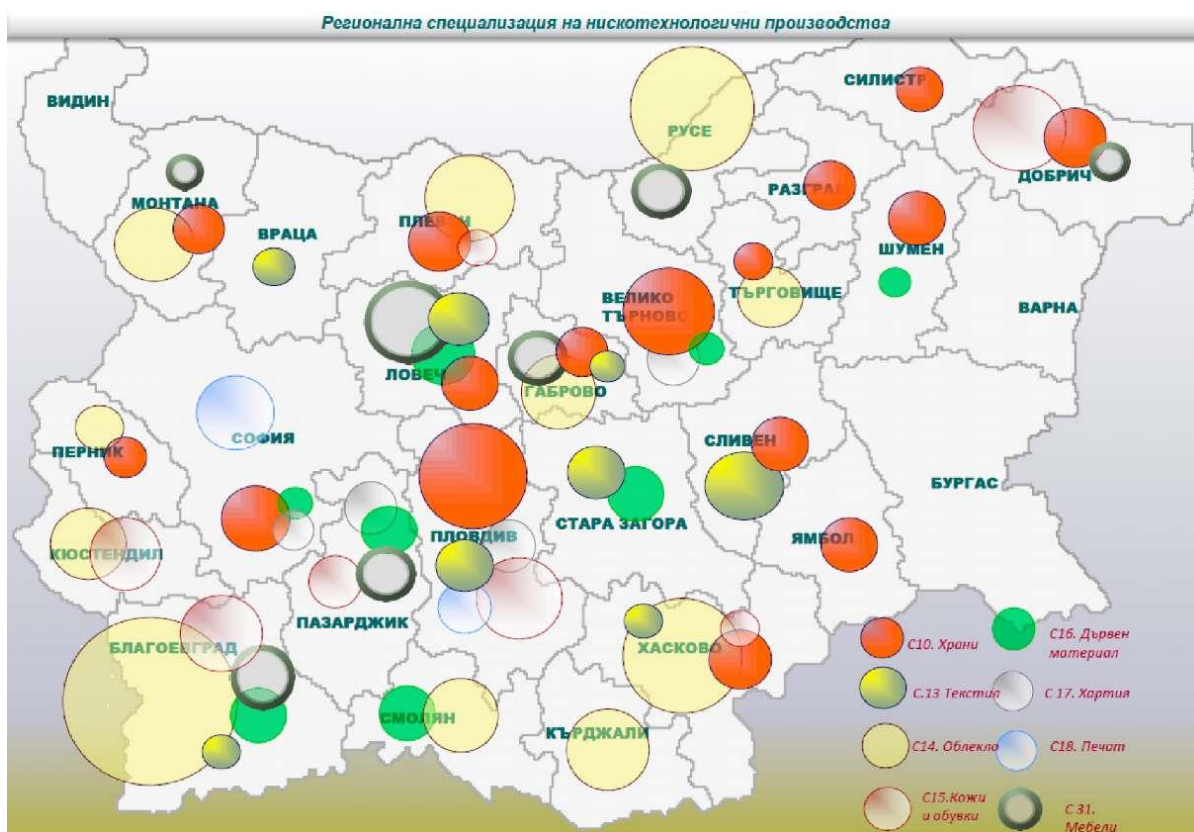
Източник: Министерство на икономиката

² Съставено по данни от Официален бюлетин на Патентното ведомство на Р България, 2013.

Според проучванията на регионалната специализация на Министерство на икономиката по отношение регионалната специализация в нискотехнологични производства, област Разград е със значение в дейност С 10 Храни.

Карта 2. Регионална специализация на българските предприятия на ниско технологични производства

Източник: Министерство на икономиката

Силните страни в индустрията на област Разград са в сферата на фармацевтиката, биотехнологиите, производството на препарати за ветеринарна медицина и в керамиката. Налице е добре развиваща се хранително-вкусова промишленост, суровинна обеспеченост, водещите фирми внедряват активно нови продукти и технологии. Професионалното образование съответства на специфичната специализация на икономиката, а функциониращият филиал на Русенския университет е с три специалности – химични технологии, биотехнологии и технологии на храните. Има наличие на паметници на културата от регионално и национално значение (включително археологически резерват „Сборяново“ под закрилата на ЮНЕСКО). Тези силни страни адресират наличният капацитет за интелигентна специализация към тематична област

„Индустрия за здравословен живот и биотехнологии“ и „Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии“.

В СЦР се намира и най-старото огнище на земеделската култура и просвета в България - Институт по земеделие и семезнание „Образцов чифлик“ - Разград, който е създал 33 сорта земеделски култури с широко приложение в селското стопанство.

Развитие на отрасъл „Туризм“

Актуализирани данни за развитието на отрасъла са представени по-долу.

Таблица 7. Основни показатели за туризма в област Разград

Показатели	Мерна единица	2011	2012	2013	2014	2015
Места за настаняване	брой	25	15	16	16	16
Реализирани нощувки	брой	34 046	38 925	35 655	34 822	40 364

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Данните показват, че стойностите на основните показатели варират през годините, но относително запазват близки стойности и не може да се изведе конкретна тенденция на развитие. Положителен е фактът, че за 2015 г. има по-голям брой на реализираните нощувки от 2011 г.

Таблица 8. Показатели за туризма в област Разград и сравнение с СЦР и България за 2015 г.

Показатели	България	Северен централен	Разград	% от СЦР	% от България
Места за настаняване - бр.	3 202	264	16	6,1%	0,5%
Легла - бр.	322 465	11 758	619	5,3%	0,2%
Легла-денонощия - бр.	62 393 875	4 073 294	222 595	5,5%	0,4%
Стаи - бр.	142 177	5 823	333	5,7%	0,2%
Реализирани нощувки - бр.	21 397 816	682 457	40 364	5,9%	0,2%
Пренощували лица - бр.	6 279 036	408 416	23 598	5,8%	0,4%
Приходи от нощувки - лв.	1 033 528 367	26 295 162	1 480 202	5,6%	0,1%

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Представените данни дават основание за формулиране на следните изводи:

- Само 6,1% от местата за настаняване, 5,9% от реализираните нощувки и 5,6% от приходите от нощувки в СЦР идват от област Разград;

- На национално ниво показателите за област Разград са незначителни и под 1% от общото за България.

2.2. Социален капитал, социална интеграция и включване

Демографска картина на Област Разград

Общият брой на населението в област Разград към 31.12.2016 г. е 115 402 души (14,4% от СЦР и 1,6% от населението на Република България). При проследяване на динамиката в демографското развитие на областта се установява, че е налице устойчива тенденция към общо намаление на населението, което е характерно и за демографските процеси в национален мащаб. Този извод се потвърждава от представените данни за населението в Област Разград по общини в таблицата по-долу.

Таблица 9. Население в област Разград по общини

Област, община	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	Изменение 2016 г./ 2011 г. в %
Разград	123 600	122 166	120 594	119 048	117 241	115 402	-6,6%
Завет	10 428	10 314	10 201	10 038	9 944	9 723	-6,8%
Исперих	22 412	22 088	21 777	21 590	21 232	20 900	-6,7%
Кубрат	18 095	17 803	17 494	17 243	16 963	16 643	-8,0%
Лозница	9 212	9 109	9 013	8 829	8 721	8 576	-6,9%
Разград	50 457	49 982	49 424	48 914	48 183	47 590	-5,7%
Самуил	6 909	6 859	6 779	6 645	6 570	6 474	-6,3%
Цар Калоян	6 087	6 011	5 906	5 789	5 628	5 496	-9,7%

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

За периода 2011–2016 г. населението в областта е намаляло с 6,6%, като с най-малък дял е намаляло в община Разград (-5,7%), а с най-голям в община Цар Калоян (-9,7%). Намалението за всички общини без Разград и Самуил е по-голямо от средното за областта.

Информация за броя и основните структури на населението – полова и възрастова е представена на таблицата по-долу:

Таблица 10. Население под, във и над трудоспособна възраст по пол към 31.12. в област Разград

Показатели		2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Общо	общо	123 600	122 166	120 594	117 241	117 241
	мъже	60 522	59 815	59 036	57 329	57 329
	жени	63 078	62 351	61 558	59 912	59 912
Под трудоспособна възраст	общо	18 299	18 015	17 829	17 318	17 318
	мъже	9 441	9 273	9 142	8 888	8 888
	жени	8 858	8 742	8 687	8 430	8 430

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

Показатели		2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
В трудоспособна възраст	общо	76 382	75 683	74 701	71 557	71 557
	мъже	40 474	40 066	39 578	37 993	37 993
	жени	35 908	35 617	35 123	33 564	33 564
Над трудоспособна възраст	общо	28 919	28 468	28 064	28 366	28 366
	мъже	10 607	10 476	10 316	10 448	10 448
	жени	18 312	17 992	17 748	17 918	17 918

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Данните показват по-висок брой на жените (51,1%) от мъжете (48,9%). Населението в под трудоспособна възраст и в трудоспособна възраст намалява с по-бързи темпове от това в над трудоспособна, съответно (-5,4) и (-6,3%) към (-1,9%).

За 2015 г. съотношението на трите групи е както следва 14,8% : 61% : 24,2% и показва застаряваща структура.

Възрастовите съотношения пък представят картина в областта подобна на тази в страната и малко по-благоприятна от тази в Северен централен район.

Таблица 11. Възрастови съотношения в област Разград

Територия	2015 г.				
	0 - 14/ 15 - 64	65+/ 15 - 64	0 - 14, 65+/ 15 - 64	65+/ 0 - 14	60 - 64/ 15 - 19
България	21	31	52	146	158
Северен централен район	20	35	55	181	174
Разград	21	30	51	146	153

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

По отношение на естествения прираст в област Разград се запазва тенденцията към високи отрицателни стойности, които нарастват за периода.

Таблицата по-долу проследява демографските процеси на областта.

Таблица 12. Демографски процеси в област Разград

Демографски процеси		2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Сключени бракове	брой	440	459	508	521	559
Бракоразводи	брой	178	223	163	189	177
Живородени	общо	1 055	1 142	998	1041	961
	момчета	538	595	472	543	496
	момичета	517	547	526	498	465
Умрели	общо	1 849	1 903	1 845	1951	1 937

Демографски процеси		2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
	мъже	965	964	952	1012	1 026
	жени	884	939	893	939	911
Естествен прираст	общо	-794	-761	-847	-910	-976
	мъже	-427	-369	-480	-469	-530
	жени	-367	-392	-367	-441	-446
Заселени	общо	1 241	1 411	1 565	1964	2 207
	мъже	524	621	670	835	958
	жени	717	790	895	1129	1 249
Изселени	общо	2 216	2 084	2 290	2600	3 038
	мъже	1 042	959	969	1134	1 367
	жени	1 174	1 125	1 321	1466	1 671
Механичен прираст	общо	-975	-673	-725	-636	-831
	мъже	-518	-338	-299	-299	-409
	жени	-457	-335	-426	-337	-422

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

По отношение на механичния прираст, той бележи колебания, но като цяло си остава висок и оказва значително въздействие върху отрицателното демографско развитие, приблизително равно на отрицателния коефициент на естествен прираст.

Пазар на труда в област Разград

Основен критерий за оценка на характеристиките на пазара на труда е равнището на безработица. То може да бъде коментирано и анализирано адекватно в контекста на цялостния преглед на показателите за икономическа активност на населението в областта. Таблицата по-долу предоставя данни за коефициентите на икономическа активност спрямо общия брой на населението в областта за периода 2011-2015 г., както и за коефициентите на безработица за същия период.

Както може да се проследи в посочените данни, икономически активното население в областта е около две/трети от общия брой на населението. Това откроява една неблагоприятна демографска тенденция към „застаряване“ на работната сила. Коефициентът на заетост се повишава през наблюдавания период, което е положителен знак. Коефициентът на безработица намалява и достига 15%, което е близо с 25% намаление от 2011 г.

През 2015 г. се забелязва и повишаване на дела на заетите с висше образование от общия дял на заетите и съответно намаляване на дела на заетите с основно и по-ниско образование.

Таблица 13. Средногодишни данни за икономически активното население в област Разград (лица на 15 и повече навършени години)

Показатели	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Среден списъчен брой на наети лица по трудово и служебно правоотношение (брой)	26 538	26 742	27 070	26 490	26 055
Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение (лв.)	6 488	7 065	7 533	8 351	8 702
Коефициент на икономическа активност - 15 - 64 навършени години (%)	63.1	64.7	63.4	64.2	65.6
Коефициент на заетост - 15 - 64 навършени години (%)	50.2	50.7	50.2	52.8	55.6
Коефициент на безработица (%)	20.3	21.4	20.7	17.7	15.0
Регистрирани в бюрата по труда безработни лица към 31.12. (брой)	9 418	9 481	9 788	8 966	8 479
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с висше образование (%)	12.9	14.0	13.7	16.2	18.7
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години със средно образование (%)	44.9	45.5	44.4	42.9	44.6
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с основно и по-ниско образование (%)	42.2	40.6	41.9	40.9	36.7

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Структурата на наетите лица по икономически дейности в сравнение с района и страната за 2015 г. е представена на следната таблица.

Таблица 14. Наети лица по икономически дейности за 2015 г.

Икономически дейности	Разград	Северен централен	България	% от общото	% от СЦР	% от България
Общо	26 055	222 411	2 254 768	100,0%	11,7%	1,2%
Селско, горско и рибно стопанство	2 757	13 546	70 915	10,6%	20,4%	3,9%
Добивна промишленост	..	1 661	24 617
Преработваща промишленост	7 274	75 768	512 315	27,9%	9,6%	1,4%
Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и на газообразни горива	..	1 295	30 248

Икономически дейности	Разград	Северен централен	България	% от общото	% от СЦР	% от България
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	503	3 505	34 940	1,9%	14,4%	1,4%
Строителство	1 110	9 235	130 533	4,3%	12,0%	0,9%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	3 368	30 953	373 770	12,9%	10,9%	0,9%
Транспорт, складиране и пощи	1 618	13 963	141 537	6,2%	11,6%	1,1%
Хотелиерство и ресторантьорство	651	7 362	110 503	2,5%	8,8%	0,6%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	65	1 980	79 227	0,2%	3,3%	0,1%
Финансови и застрахователни дейности	199	2 027	55 615	0,8%	9,8%	0,4%
Операции с недвижими имоти	88	1 239	22 824	0,3%	7,1%	0,4%
Професионални дейности и научни изследвания	268	2 869	74 422	1,0%	9,3%	0,4%
Административни и спомагателни дейности	836	5 458	108 233	3,2%	15,3%	0,8%
Държавно управление	1 532	10 856	112 113	5,9%	14,1%	1,4%
Образование	2 833	18 537	165 534	10,9%	15,3%	1,7%
Хуманно здравеопазване и социална работа	1 938	15 171	136 959	7,4%	12,8%	1,4%
Култура, спорт и развлечения	476	3 599	33 874	1,8%	13,2%	1,4%
Други дейности	420	3 387	36 589	1,6%	12,4%	1,1%

.. - Конфиденциални данни

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

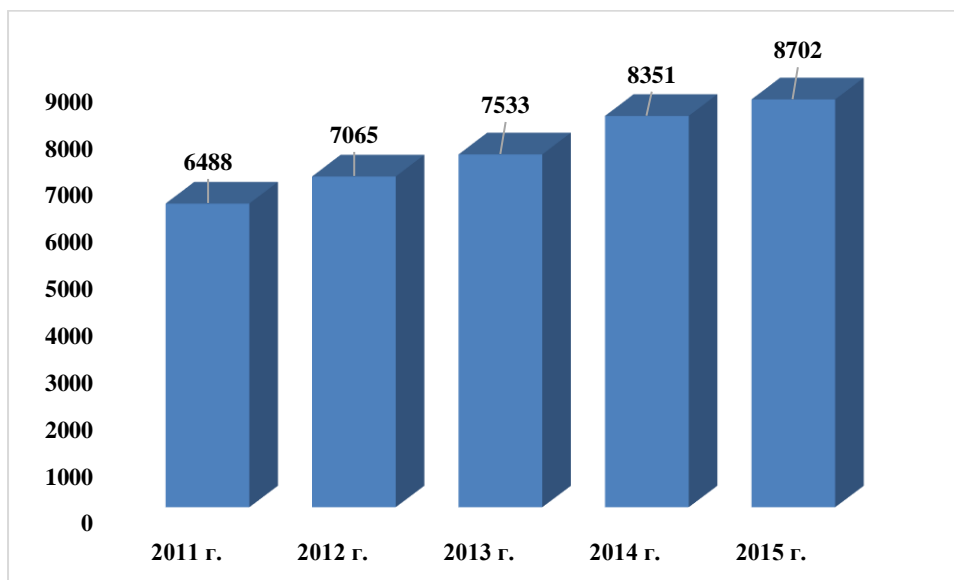
Област Разград дава 11,7% от наетите в района и 1,2% от наетите в страната. В структурата на наетите по икономически дейности с най-висок дял са наетите в преработващата промишленост – 27,9%, следвани от наетите в търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (12,9%), образование (10,9%) и селско, горско и рибно стопанство (10,6%).

По отношение на структурата на наетите спрямо общия брой в областта прави впечатление, че 20,4% от наетите в селското, горско и рибно стопанство са от област Разград. Други дейности с относително по-голям % са административни и спомагателни дейности и образование. Като дял от наетите в страната с по-голям % е отново сектора на селското стопанство с 3,9%. Останалите икономически дейности са с по-ниски стойности под 1,5%.

Средната брутна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение показва тенденцията на устойчиво нарастване, както е представено на фигурата по-долу:

Фигура 2. Средната брутна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в лв. в област Разград

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Стойността на средната заплата по икономически дейности се различава и е представена по-долу.

Таблица 15. Средна брутна годишна заплата по икономически дейности за 2015 г.

Икономически дейности	Разград	Северен централен	България	% от СЦР	% от България
Общо	8 702	8 418	10 535	103,4%	82,6%
Селско, горско и рибно стопанство	8 987	9 191	8 712	97,8%	103,2%
Добивна промишленост	4 717	11 649	16 192	40,5%	29,1%
Преработваща промишленост	8 796	8 649	9 131	101,7%	96,3%
Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и на газообразни горива	..	13 970	19 773
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	8 512	8 183	9 374	104,0%	90,8%
Строителство	7 176	8 118	9 212	88,4%	77,9%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	6 607	6 637	9 417	99,5%	70,2%
Транспорт, складиране и пощи	6 740	7 914	9 800	85,2%	68,8%
Хотелиерство и ресторантьорство	5 283	5 048	6 318	104,7%	83,6%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	5 514	10 344	24 255	53,3%	22,7%

Икономически дейности	Разград	Северен централен	България	% от СЦР	% от България
Финансови и застрахователни дейности	9 846	12 343	19 506	79,8%	50,5%
Операции с недвижими имоти	9 821	8 650	10 118	113,5%	97,1%
Професионални дейности и научни изследвания	7 053	7 385	15 471	95,5%	45,6%
Административни и спомагателни дейности	5 989	5 472	8 135	109,4%	73,6%
Държавно управление	9 566	10 262	12 014	93,2%	79,6%
Образование	8 725	9 493	10 225	91,9%	85,3%
Хуманно здравеопазване и социална работа	8 564	9 347	10 976	91,6%	78,0%
Култура, спорт и развлечения	42 075	10 977	8 671	383,3%	485,2%
Други дейности	5 082	6 386	6 986	79,6%	72,7%

.. - Конфиденциални данни

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Най-високи стойности на средната годишна работна заплата се наблюдават в икономическите дейности: „Култура, спорт и развлечения“ вероятно поради наличието на футболен клуб „Лудогорец“ с изключително висока стойност, „Финансови и застрахователни дейности“, „Операции с недвижими имоти“, „Държавно управление“, а най-ниски в дейностите „Добивна промишленост“, „Други дейности“, „Хотелиерство и ресторантьорство“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, „Административни и спомагателни дейности“.

Образование

Данните за образователната система показват намаляване в голяма част от изследваните показатели в сравнение на учебната година 2011/2012 с 2015/2016³:

- Броят на детските градини намалява от 85 на 71 и съответно намалява и броя на детските учители от 442 на 391 в следствие на намаления брой на децата от 4 524 на 3 909;
- Учебните институции от 65, в т.ч. 52 общообразователни училища намаляват на 61, в т.ч. 47 общообразователни училища, както и преподавателите от 1 235 на 1 110 в следствие на намалението на учащите от 14 630 на 13 538.

Данните за образованието са в пряка връзка с последствията от неблагоприятната демографска ситуация в общината.

³ Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Здравеопазване

В сравнение на данните по отношение на здравеопазването за 2011 г. и 2015 г.⁴ се наблюдава относително запазване на броя на болничните – 3 и лечебните заведения за извънболнична помощ – 26, но намаляване на броя на медицинския персонал - лекари от 317 на 307 бр. и на медицински специалисти от 660 на 584 бр. Увеличение се наблюдава в броя на лекарите по дентална медицина от 65 на 77 бр. и в броя на детските ясли от 9 на 10 бр. и съответно увеличение е броя на децата от 379 на 384 бр. От 2015 г. е закрит и ДМСГ в пряко следствие от политиката по деинституционализация.

Социална политика

Стойността на пенсиите е сериозен проблем както за страната, така и за област Разград, тъй като тя е значително по-ниска в сравнение с останалите страни-членки на ЕС. Данните, регистрирани за област Разград, сочат, че броят на пенсионерите в областта постепенно намалява - от 39 982 бр. през 2011 г. до 39 191 през 2015 г., което от една страна се дължи на увеличението на пенсионната възраст, а от друга – на невъзможността за немалък брой граждани, навършили пенсионна възраст, да се пенсионират поради липсата на осигурителен стаж.

Култура

Данните за културната инфраструктура и посещенията в тези институции са представени по-долу:

Таблица 16. Показатели за развитие на културата

Показатели	2011 г.	2015 г.
Театри - бр.	1	1
Сцени - бр.	1	1
Места - бр.	620	620
Представления - бр.	131	179
Представления на един театър	131	179
Посещения - бр.	18 510	36 908
Посещения на едно представление	141	206
Музеи - бр.	3	3
Посещения - хил. бр.	35	52
Експонати - хил. бр.	111	120
Кина - бр.	0	1
Места - бр.	0	200
Посещения - хил. бр.	0	3
Читалища	98	98

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

⁴ Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Данните сочат, че се увеличава борят на посещенията в театрите и музеите, както и броят на представленията. В областта вече има кино, което реализира посещения.

2.3. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност

Техническата инфраструктура в област Разград обхваща пътната и ж.п. мрежа, водоснабдителната и канализационната мрежа, енергийната и съобщителната мрежа.

През последните 5 години не се наблюдава промяна в дължината и класовете на основните пътни артерии в областта.

Положителна тенденция показват данните, свързани с **достъпа до интернет**, като относителният дял на домакинствата с достъп до интернет (в %) нараства от 42,2% през 2011 г. на 58,1% през 2015 г. Относителният дял на лицата на възраст между 16 и 74 години, използващи регулярно интернет (всеки ден или поне веднъж седмично) (%) също се повишава от 50,4% през 2011 г. на 56,4% през 2015 г.

По-долу са представени основни показатели в сферата на водоснабдяването и канализацията, от които може да се направи извод, че няма особена промяна в показателите.

Таблица 17. Население и водни услуги в област Разград в %

Показатели	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Население, свързано с обществено водоснабдяване в %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Население на режим на водоснабдяване в %	0,0	0,0	0,0	0,0	2,3
Население, свързано с обществена канализация в %	41,9	41,9	41,8	41,8	41,8
Пречиствателни станции за отпадъчни води общо в %	41,9	41,9	41,8	41,8	41,8
Пречиствателни станции за отпадъчни води в т.ч. с поне вторично третиране в %	28,8	28,8	28,8	28,9	28,9
Население, свързано с обществена канализация без пречистване в %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

2.4. Екологично състояние и рискове

Динамиката на показателите, представящи някои елементи от околната среда са представени по-долу.

Таблица 18. Показатели, свързани с околната среда

Показатели	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Депа за битови отпадъци - бр.	1	1	1	1	1
Дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране - %	100	100	100	100,0	100,0
Събрани битови отпадъци от обслужваните населени места - тонове	38 041	46 657	54 625	49 292	47 271
Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население - кг/чов./г.	309	382	450	411	400
Дълготрайни материални активи с екологично предназначение в хил. лв.	39 127	40 603	56 447	36 246	110 220

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Данните показват, че се забелязва устойчива тенденция на повишаване на дълготрайните материални активи с екологично предназначение. Събраните битови отпадъци от обслужваните населени места са с по-високи стойности в края на периода в сравнение с началото и съответно данните за събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население показват по-високи стойности в края на периода.

Социално-икономическият анализ показва относително запазване на тенденциите проследени в ОСР 2014-2020 Разград и поради това се налагат малки промени за актуализиране на SWOT-анализа.

2.5. Актуализиран SWOT-анализ

Целта на SWOT-анализа е на базата на изготвения актуализиран социално-икономически анализ и извършената междинна оценка с проследените индикатори е да се направи анализ на силните и слабите страни, на възможностите и заплахите пред Област Разград до 2020 г. Актуализиран е основно SWOT-анализа от ОСР 2014-2020 г., като е добавена тема за административния капацитет и услуги, тъй като такава липсва в предходния анализ, което се отбелязва като съществен пропуск.

При анализа са отразени:

Силните страни на Област Разград:

- с какво областта превъзхожда другите области;
- кои стопански, природни и човешки ресурси и други фактори създават конкурентни предимства на областта.

Слабите страни на Област Разград:

- кои са факторите, които най-много възпрепятстват развитието на областта;
- кои са актуалните и първостепенни проблеми за развитието.

Възможностите:

- кои международни, външни, отраслови тенденции в бъдеще биха могли да повлияят положително на бъдещето на Област Разград.

Заплахите:

- кои международни, външни, отраслови тенденции в бъдеще биха могли да повлияят отрицателно върху бъдещето на Област Разград.

При извършването на анализа е използвана матрица на силните, слабите страни, възможностите и заплахите. Тя е приложена и актуализирана по сектори.

Таблица 19. Актуализиран SWOT-анализ на област Разград

Природни условия и културно-историческо наследство	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> • Благоприятно географско местоположение –сравнителна географска близост до Черноморието и р. Дунав. • Равнинно-хълмистият терен е подходящ за развитие на земеделие и изграждане на транспортна и техническа инфраструктура. • Съхранена природна среда и горски масиви. • Наличие на естествени находища на защитени видове и запазено биологично разнообразие. • Наличие на паметници на културата от регионално и национално значение (включително археологически резерват „Сборяново“ под закрилата на ЮНЕСКО). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ограничени полезни изкопаеми. • Ограничени водни ресурси.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> • Оползотворяване на природното и културно-историческото наследство за развитие на алтернативни форми на туризъм. • Международна тенденция за оползотворяване на природното наследство за алтернативни форми на туризъм. • Инвестиции в природоопазващи дейности 	<ul style="list-style-type: none"> • Влошаване на състоянието на културно-историческите обекти и заплахата от постепенното разрушаване на част от тях. • Незаинтересованост на институциите и обществото към културно-историческото наследство, като предпоставка за развитието на туризма.

Човешки ресурси и социално развитие	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none">• По-добри показатели на коефициента на възрастова зависимост в сравнение с много други област в страната.• Сравнително добра гъстота на училищната мрежа и висок брой преподаватели на 1000 ученици.• Професионалното образование съответства на специфичната специализация на икономиката в областта.• Функциониращ филиал на Русенския университет с три специалности – химични технологии, биотехнологии и технологии на храните.• Реализирани редица проекти за модернизиране на образователната, здравната, социалната и културната инфраструктура.• Увеличаване на броя социални услуги, извършвани в обичайна домашна среда и най-вече, нарастване капацитета от места в сферата на социалните услуги.• Активна работа за деинституционализирането на деца в институции.• Висок обхват със социални услуги на рисковите общности.• Силен неправителствен сектор в областта на интеграцията на ромите.• Развит спорт и изградени условия на световно ниво за развитие на футбола и с това привличане на туристи и фенове.	<ul style="list-style-type: none">• Намаляване на броя на населението в областта с по-високи темпове от средното за страната в следствие на отрицателен естествен и механичен прираст.• Продължаващ процес на демографско застаряване.• Неблагоприятна образователна структура по отношение на дела на лицата с висше образование 18,7% за 2015 г. в сравнение с 27,3% за страната.• Отпадащите от образователната система ученици се запазва висок.• Все още на много места в учебните институции съществува необходимост от обогатяване и модернизиране на материално-техническата база.• Въпреки намаляването процента на безработица до 15%, но все още той е по-висок от средния за страната за 2015 г. 9,1%.• Въпреки нарастването на коефициента на икономическа активност, той все още е по-нисък от средния за страната.• Въпреки значителното нарастване на средната работна заплата, тя (725 лв. на месец) е все още много по-ниска от средната за страната – (878 лв.).• Ежегодно намаляване на броя на медицинските специалисти по здравни грижи.• Ниска енергийна ефективност в по-голямата част на публичните обществени сгради.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none">• Оползотворяване на възможностите за финансиране по европейски програми и фондове в областта на човешките ресурси и подобряване на материално-техническата база.• Разширяване на регионалното и транснационалното сътрудничество в различните социално-икономически сфери.• Повишаване на качеството на училищното професионално образование, както и на привлекателността и обвързаността му с пазара на труда.• Запазване на тенденцията за намаляване на лицата извън работната сила.	<ul style="list-style-type: none">• Продължение на негативните демографски процеси и задълбочаване на миграционните процеси.• Тенденция за намаляване на броя на учениците в резултат на общите демографски процеси, което налага съкращаване или закриване на паралелки и затваряне на училища.• По-бавното нарастване на доходите в сравнение със страната може да доведе до продължаване на тенденцията на обезлюдяване на областта.• Затруднен достъп до медицински и до социални услуги.

Икономика, в т.ч. аграрен, индустриален сектор и услуги	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none">Наличие на структуроопределящи предприятия с национално значение в сферата на химическата и хранително-вкусовата промишленост.Повишаване на икономическите показатели на нефинансовите предприятия.Реализиране на големи инвестиции в производствени мощности в секторите на фармацевтиката и биотехнологиите.Успешно реализиран проект за създаване на бизнес зона „Перистър“.Наличие на туристически атракции с национално и международно значение.Многообразен културен календар, наситен с местни традиционни празници, национални и международни участия.	<ul style="list-style-type: none">Област Разград е сред областите с най-ниски стойности на БВП и БДС, както и най-ниски доходи на жител.Задълбочаващи се различия в икономическото развитие на Община Разград и другите общини в областта.Незначителни разходи за научноизследователска и развойна дейност и малък дял на персонала зает с това.Лошо състояние на напоителните мрежи и системи и липса на инвестиции в поливно земеделие.Недостатъчна професионална квалификация и опит в областта на туризма.Недостатъчно развити транспортни връзки до туристическите обекти.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none">Използване на възможностите на Оперативните програми и Програмата за развитие на селските райони за модернизация на икономиката и стартиране на нови производства.Разработване и изпълнение на програми за привличане на нови външни инвеститори.Популяризиране, създаване и развитие на бизнес зони.Увеличаване на производството на продукция с високи нива на добавена стойност.Интернационализация, търсене на нови пазари и излизане на пазарите на трети страни.Възстановяване на поливното земеделие.Разширяване потенциала на уникалните културно-исторически обекти ИАР „Сборяново” и Абритус.Разработване на туристически продукти за преминаващите по международния път Е 70 Русе-Варна туристи от Румъния, въз основа на общото римско наследство.Реклама и използване на потенциала на областта за развитие на алтернативни форми на туризъм.	<ul style="list-style-type: none">Бавно развитие на икономика, основана на знанието.Забавяне на изграждането на материално-техническата база в областта на туризма.

Техническа инфраструктура и околна среда	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none">• Изградени важни пътни и железопътни връзки по линия Русе – Варна, която обслужва международни потоци.• Подобен ВиК сектор в общините Исперих, Кубрат и Лозница с модернизиран пречиствателни станции за отпадъчни води.• Развита битова и промишлена газификация• Добре развита електроразпределителна мрежа.• Добро техническо състояние на използваните електроразпределителни мрежи и съоръжения.• Достъп на домакинствата до интернет над средния за страната.• Наличие на регионално депо за неопасни отпадъци, реализирани проекти за рекултивация на закрити сметища.• Цялото население е обхванато в системата за събиране и транспортиране на битовите отпадъци, а част от него и в система за разделно събиране.	<ul style="list-style-type: none">• Затруднен достъп до столицата. Липса на магистрала в Северна България.• Малък относителен дял на първокласните пътища в областта.• Лошо състояние на общинската пътна мрежа.• Недоразвита екологична инфраструктура (остаряла водопреносна мрежа, недоизградена канализационна мрежа в градовете и липса на такава в селата).• Липсват реализирани дейности по запазване на биоразнообразието в защитените територии.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none">• Преминаване на автомагистрала „Хемус“ през областта.• Изграждане на високоскоростен четирилентов път Русе–магистрала „Хемус“.• Инвестиции в регионална и местна пътна инфраструктура за осигуряване на достъп до европейските транспортни коридори.• Модернизация на инфраструктурата с цел създаване на привлекателни условия за бизнес инвестиции.• Модернизация и изграждане на нова ВиК инфраструктура.• Разширяване на газоснабдителната мрежа• Активна политика по отношение на околната среда, включително проучване и прилагане на добри европейски практики.• Инвестиции за по-ефективно и ефикасно управление на отпадъците: съоръжения за компостиране на биоразградими и зелени отпадъци, изграждане на инсталации за предварително третиране, изграждане на завод за преработка на ТБО към регионалното депо за неопасни ТБО и на инсталации за оползотворяване на отделения биогаз.	<ul style="list-style-type: none">• Недостатъчно използване на възможностите за ефективно енергийно потребление.• Риск от загуба на средства, поради липса на съгласие за коопериране особено в сферата на ВиК сектора.• Лошо управление и недостиг на финансовите средства и инвестиции за поддържане на общинската пътна мрежа.• Съсредоточаване на инвестициите в областния град и в общинските центрове и пренебрегване на нуждите на другите населени места.

Административно управление и услуги	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none">• Натрупан опит за управление на проекти, който е основен ресурс за бъдещи периоди.• Обучени и квалифицирани общински служители.	<ul style="list-style-type: none">• Незадоволително и липса на предлагане на електронни услуги и комплексно обслужване за гражданите и бизнеса в голяма част от общините.• Липса на развитие в сферата на публично-частните партньорства.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none">• Внедряване на добри практики и обмяна на опит за повишаване на административния капацитет чрез междуобщински национални и транснационални проекти.• Провеждане на инициативи за популяризиране възможностите за развитие на публично-частно партньорство.• Повишаване качеството на административния капацитет, модернизирание управлението за предоставяне на висококачествени публични услуги за гражданите и бизнеса.	<ul style="list-style-type: none">• Влошаване на бизнес средата, поради качеството на предоставяните административни услуги.

III. АКТУАЛИЗИРАНИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА УСТОЙЧИВО ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ

Във връзка с проследените тенденции и развитие визията и стратегическите цели се запазват, както са определени и утвърдени в ОСР 2014-2020 г.

ВИЗИЯ: ОБЛАСТ РАЗГРАД – развит фармацевтичен, керамичен и аграрен център на Северна България, с балансирана, конкурентоспособна икономика, съхранена природа, обновена инфраструктура и жизнена среда, осигуряващ добър жизнен стандарт на своите граждани, привлекателен за млади хора, инвеститори и туристи.

- **Стратегическа цел 1:** Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда.
- **Стратегическа цел 2:** Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места.
- **Стратегическа цел 3:** Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал.
- **Стратегическа цел 4:** Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество.

Запазват се приоритетите на стратегията:

- **Приоритет 1:** Постигане на устойчив и приобщаващ растеж на икономиката чрез Инвестиции в нови технологии и иновации на базата на икономиката на знанието.
- **Приоритет 2:** Устойчиво развитие на високоефективен и конкурентноспособен аграрен сектор.
- **Приоритет 3:** Обновяване и развитие на техническата инфраструктура и на жизнената среда, подобряване качествата на околната среда.
- **Приоритет 4:** Подкрепа на човешкия капитал, социално приобщаване, повишаване на жизнения стандарт.
- **Приоритет 5:** Укрепване на институционалния капацитет за провеждане на ефективна регионална политика.

Към мерките по приоритети се правят следните допълнения:

- Към Специфична цел 3: „Диверсифициране на икономиката чрез създаване на силен сектор от малки и средни предприятия“ на **Приоритет 1: „Постигане на устойчив и приобщаващ растеж на икономиката чрез инвестиции в нови технологии и иновации на базата на икономиката на знанието“** се добавя Мярка 5. „Развитие и внедряване на продуктови и производствени иновации, стимулиране на икономиката на знанието“;

- Към Специфична цел 1: „Изграждане на регионални и местни партньорства за развитие и подобряване на взаимодействието между институциите, бизнеса и структурите на гражданското общество“ на **Приоритет 5: „Укрепване на институционалния капацитет за провеждане на ефективна регионална политика“** се добавят следните действия⁵: развитие към сътрудничество за съвместно използване и опазване на природните ресурси и културното наследство; провеждане на съвместни инициативи за маркетинг на региона и привличане на инвестиционен и посетителски интерес и развитие на териториалното сътрудничество и взаимодействие за предоставяне на услуги от областната и общинските администрации; развитие на партньорства в рамките на страната и СЦР, между партньори от област Разград и съседни области по отношение на връзката „публична администрация – бизнес - университети/научни центрове“ за разширяване на перспективите за интелигентна икономическа специализация в областта.

⁵ По специфичните цели са описани действия, а не мерки, затова се допълват именно действия.

IV. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

В таблицата по-долу е представена актуализация на общата оценка на необходимите ресурси за изпълнение на ОСР Разград за периода 2014-2020 г. Предназначението на таблицата е да ориентира в необходимите ресурси за изпълнение на стратегията, като отразява реалистично наличния потенциал за това. Новият размер на идентифицираните финансови ресурси се основава главно на направените изводи и резултатите от проведената междинна оценка, която показва, че планираните ресурси за приоритетите са били направени на база на завишени очаквания и приети документи като ИПГВР на гр. Разград с по-висока стойност от реално договорената и неприети в окончателен вариант документи като Програмата за ТГС Румъния – България 2014-2020 г., която изважда област Разград от допустимата за финансиране територия. С настоящата актуализация на ОСР Разград 2014-2020 г. се прецизират стойностите по приоритети. Източниците на финансиране също са прецизирани на база на текущото изпълнение до момента.

С оглед на промените в социално-икономическото развитие се установи, че целите и приоритетите запазват своята значимост, като е необходимо да се насърчи развитието на икономиката на знанието, движена от иновациите. С тази цел, както и поради преизпълнение на планирания бюджет за Приоритет 1 „Постигане на устойчив и приобщаващ растеж на икономиката чрез инвестиции в нови технологии и иновации на базата на икономиката на знанието“ още до 2016 г., размерът на необходимите ресурси за изпълнението му до 2020 г. е удвоен. Обратно, за Приоритет 3 „Обновяване и развитие на техническата инфраструктура и на жизнената среда, подобряване качествата на околната среда“, където планът за 712 721 хил. лв. се оказва неосъществим, бюджетът е намален с почти 400 000 хил. лв. Бюджетът на Приоритет 4 е увеличен с 50%, а бюджетите на Приоритет 2 и Приоритет 5 са запазени. Променени са процентните съотношения на източниците за финансиране на всички приоритети на ОСР Разград.

Стойността на изпълнението на ОСР за периода 2014-2016 г. е **362 396 хил. лв.** Актуализираната финансова рамка прогнозира, че в областта за периода до 2020 г. ще бъдат инвестирани още около **387 060 хил. лв.**, което прави общо **749 456 хил. лв. за целия период 2014-2020 г.** или намаление с **245 572 хил. лв.** спрямо първоначалната прогноза от **995 028 хил. лв.**

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

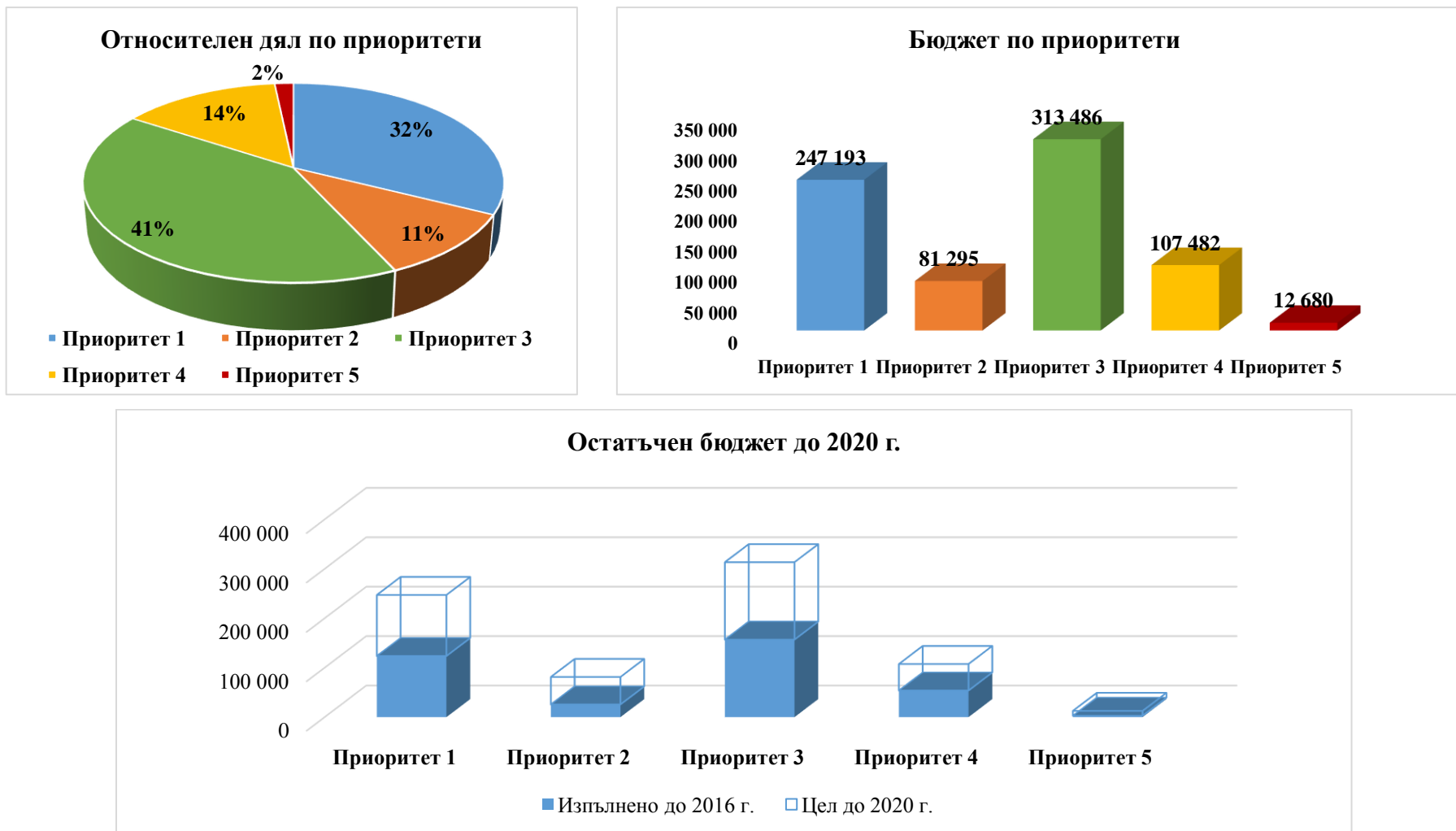
Таблица 19. Актуализирана обща оценка на необходимите ресурси (в хил. лв.) за изпълнение на Стратегията за развитие на област Разград 2014 – 2020 г. от 2017 г.

Период 2014 - 2020 г., актуализиран през 2017 г.	Обществен сектор								Частен сектор		Общо в хил. лв.	Относителен дял от ОСП
	Общински бюджет	Общ дял (%)	Централен бюджет	Общ дял (%)	Фондове на ЕС	Общ дял (%)	Други източници	Общ дял (%)	Фондове, фирми	Общ дял (%)		
Областна стратегия за развитие област Разград 2014-2020	80 847	11,2%	139 179	18,8%	278 899	37,3%	3 883	0,5%	246 648	32,2%	749 456	100%
Приоритет 1: Постигане на устойчив и приобщаващ растеж на икономиката чрез инвестиции в нови технологии и иновации на базата на икономиката на знанието	580	0,2%	5 544	2,2%	31 112	12,6%	0	0,0%	209 957	84,9%	247 193	33,0%
Приоритет 2: Устойчиво развитие на високоефективен и конкурентоспособен аграрен сектор	689	0,8%	9 503	11,7%	34 434	42,4%	0	0,0%	36 669	45,1%	81 295	10,8%
Приоритет 3: Обновяване и развитие на техническата инфраструктура и на жизнената среда, подобряване качествата на околната среда	71 142	22,7%	91 001	29,0%	148 553	47,4%	2 790	0,9%	0	0,0%	313 486	41,8%
Приоритет 4: Подкрепа на човешкия капитал, социално приобщаване, повишаване на жизнения стандарт	8 436	7,8%	33 130	30,8%	64 800	60,3%	1 093	1,0%	23	0,0%	107 482	14,3%
Приоритет 5: Укрепване на институционалния капацитет за провеждане на ефективна регионална политика	2 024	16,0%	1 598	12,6%	9 058	71,4%	0	0,0%	0	0,0%	12 680	1,7%

Източник: Собствени изчисления

Фигура 3. Визуализация на разпределението на индикативния бюджет по приоритети в %, в хил. лв. и цел до 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

V. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА

Обхватът на районите за целенасочена подкрепа (РЦП) в рамките на област Разград, която е административно-териториална единица от ниво 3 е регламентиран в чл. 5 и чл. 6 на Закона за регионалното развитие на Р. България. Понятието за „район за целенасочена подкрепа“ е изменено в ДВ, бр. 15 от 2016 г. Съгласно новите разпоредби районите за целенасочена подкрепа обхващат територията на една или повече съседни общини с неблагоприятни социално-икономически, демографски и географски характеристики. Обособените райони за целенасочена подкрепа са териториална основа за концентрация на ресурси за намаляване на вътрешнорегионалните различия в степента на развитие на отделните общини и за постигане на целите на държавната политика за регионално развитие. Териториалният обхват на районите за целенасочена подкрепа се определя, като се отчитат категориите на общините по реда на Закона за административно-териториалното устройство на Република България и техните географски характеристики по данни на Българската академия на науките. Териториалният обхват на районите за целенасочена подкрепа се определя в областните стратегии за развитие.

В териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа се включват:

1. общините от четвърта и пета категория;
2. общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики:
 - а) най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район;
 - б) най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район;
 - в) територията на общината е в пограничен район.

Съгласно посочените определения в допълнителните разпоредби на закона, „планински район“ е територия във височинния пояс с долна граница 700 м. надморска височина, „полупланински район“ е територия във височинния пояс с долна граница 500 м. и горна граница под 700 м. надморска височина и наклон на склона най-малко 8 градуса или територия под 500 м. надморска височина и наклон на склона най-малко 8 градуса, локална амплитуда на релефа най-малко 100 м. или климатичен контраст, равен или над 35 на сто; „пограничен район“ обхваща административни единици от ниво община, за чиито територии се отчита съвпадение на част от административните им граници с държавната граница.

В тази връзка е променен териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа в областта и е представен по-долу в табличен вид спрямо изискуемите критерии в закона.

Таблица 20. Райони за целенасочена подкрепа в област Разград

№	Община	Категория община по ЗАТУРБ	Район за целенасочена подкрепа - критерии			
			1. Общините от четвърта и пета категория	2. Общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики		
				най-малко 50% от територията на общината е в планински район	най-малко 50% от територията на общината е в полупланински район	територията на общината е в пограничен район
1	Община Завет	4				
2	Община Исперих	3				
3	Община Кубрат	3				
4	Община Лозница	4				
5	Община Разград	1				
6	Община Самуил	5				
7	Община Цар Калоян	4				

Легенда:

- показател, по който не се налага целенасочена подкрепа
- показател, по който се налага целенасочена подкрепа

Източник: ЗАПОВЕД № РД-02-14-2021 от 14 август 2012 г. за категориите общини, МРРБ, ОПР на общините от областта

По отношение на **първия критерий** за район за целенасочена подкрепа - да бъде община от четвърта и пета категория по ЗАТУРБ - в област Разград на този критерий отговарят общините: **Завет, Лозница, Самуил, Цар Калоян.**

По отношение на втория критерий за район за целенасочена подкрепа - да се включват общини от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики: най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район или най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район или територията на общината е в пограничен район нито една община от област Разград не попада в тази категория. Общините Исперих и Кубрат са от трета категория, но релефът им е предимно равнинен с най-високи точки малко над 300 м н.в.

VI. МЕРКИ И СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИ В РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА

До началото на 2017 г. в страната не е приета програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа за периода до 2020 г. През 2016 г. е предложена за обсъждане „Целенасочена инвестиционна програма (ЦИП) в подкрепа на развитието на Северозападна България, Родопите, Странджа-Сакар, пограничните, планинските и полупланинските слабо развити райони“. ЦИП е фокусирана върху най-изостаналите в социално-икономическото си развитие и необлагодетелствани територии. Основната цел е: преодоляване на икономическата изостаналост, привличане на инвестиции и повишаване на заетостта на населението в тези райони. Програмата е разработена във връзка с чл. 5, ал. 3 на Закона за регионалното развитие, съгласно който „Обособените райони за целенасочена подкрепа са териториална основа за концентрация на ресурси за намаляване на вътрешно регионалните различия в степента на развитие на отделните общини и за постигане на целите на държавната политика за регионално развитие“. Разработеният проект на ЦИП условно е съвкупност от 4 подпрограми, обхващащи географски райони, характеризиращи се със специфични проблеми и значими потребности, както и специфични ресурси и потенциал за развитие. В проекта на ЦИП общини от област Разград не попадат.

Във връзка с нормативната промяна на районите за целенасочена подкрепа в ЗРР и определеният обхват съгласно настоящата стратегия, следва ЦИП да се измени и да се предвидят реални мерки и средства за целенасочено подпомагане от държавата. Към момента липсват и механизми за приоритизиране на проекти, подадени от общини, посочени като райони за целенасочена подкрепа, в рамките на критериите за оценка по проекти по Оперативните програми. Такива механизми са посочени единствено за общините и предприятията от Северозападен район. Необходима е национална програма, която да регламентира и финансира районите за целенасочена подкрепа.

Всички общини, които попадат в критериите за район за целенасочена подкрепа, са „селски райони“ и мерките, за които е необходимо да се насочи вниманието са свързани с Програмата за развитие на селските райони.

В тази връзка, основни мерки на ОСР Разград, са следните:

1. Мярка „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“

По нея могат да се развиват проекти за следните допустими за подпомагане дейности по подмярката:

- Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища, улици, тротоари, и съоръженията и принадлежностите към тях;
- Изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения в агломерации с под 2 000 е. ж. в селските райони; инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационната мрежа (в т.ч. и съоръжения за пречистване на отпадъчни води) в агломерации с под 2 000 е. ж. в селските райони;
- Изграждане и/или обновяване на площи, за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществени потребности от общинско значение;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на социална инфраструктура за предоставяне на услуги, които не са част от процеса на деинституционализация на деца или възрастни, включително транспортни средства;
- Реконструкция и/или ремонт на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, реставрация, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на обекти, свързани с културния живот, вкл. мобилни такива, вкл. и дейности по вертикалната планировка и подобряване на прилежащите пространства;
- Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони.

Техническа готовност имат следните идентифицирани от общините проекти:

Община Завет:

- „Повишаване качеството на живот и създаване на оптимална жизнена среда, чрез реконструкция и рехабилитация на улици в населени места, на територията на община Завет“
- „Запазване на духовния и културен живот на населението, чрез обновяване на народно читалище „Саморазвитие 1902“ в гр. Завет“

Община Лозница:

- „Рехабилитация на общински пътища в Община Лозница“
- „Реконструкция и рехабилитация на улиците в населените места на Община Лозница“
- „Основен ремонт и енергоефективна рехабилитация на Народно читалище „Пробуда 1912“ в гр. Лозница“

Община Самуил:

- „Повишаване качеството на живот и създаване на оптимална жизнена среда, чрез реконструкция и рехабилитация на улици в населени места, на територията на община Самуил“
- „Външно саниране и ремонт на покрив на ОУ „Хр. Ботев“
- „Създаване на оптимална жизнена среда, чрез обновяване на социална инфраструктура на територията на община Самуил“

Община Цар Калоян:

- „Достъпна и привлекателна образователна инфраструктура, чрез ремонт и оборудване на ДГ „Славейче“, гр. Цар Калоян, включваща обект №1 „Рехабилитация на детски площадки и съоръжения за игра в ДГ „Славейче“, гр. Цар Калоян - пет детски площадки“ и обект номер №2 „Въвеждане на енергоспестяващи мерки в ДГ „Славейче“ гр. Цар Калоян“
- Реконструкция на съществуващия път RAZ1160 „Цар Калоян-Граница общ.(Цар Калоян-Ветово)“, Община Цар Калоян
- Реконструкция и рехабилитация на уличната мрежа в село Езерче, община Цар Калоян.

2. Мярка „Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдих, туристическа инфраструктура“, включваща дейности за:

- Изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на туристически информационни центрове;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на посетителските центрове за представяне и експониране на местното природно и културно наследство;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на централите за изкуство и занаяти с туристическа цел;
- Изграждане, реконструкция, ремонт и закупуване на съоръжения за туристически атракции, които са свързани с местното природно, културно и/или историческо наследство и предоставящи услуги с познавателна или образователна цел;
- Изграждане, реконструкция, ремонт и закупуване на съоръжения за туристическа инфраструктура (информационни табели и пътепоказатели за туристическите места и маршрути, съоръжения за безопасност, велоалеи и туристически пътеки).

3. Мярка „Инвестиции в технологии за лесоъдство и в преработката, мобилизирането и търговията на горски продукти“

Тук се включват материални инвестиции в преработка и маркетинг на горски продукти, разходи за инвестиции в подобряване на икономическата стойност на горите и разходи за закупуване на земя, когато са пряко свързани с изпълнението на проекта.

4. Мярка „Инвестиции в подкрепа на неземеделски дейности“

Тук се включват дейности за подпомагане за инвестиции в неземеделски дейности, които са насочени към: развитие на туризъм (изграждане и обновяване на туристически обекти и развитие на туристически услуги); производство или продажба на продукти, които не са включени в Приложение 1 от Договора за функциониране на ЕС (независимо от вложените продукти и материали); развитие на услуги във всички сектори (например: грижи за деца, възрастни хора, хора с увреждания, здравни услуги, счетоводство и одиторски услуги, ветеринарни дейности и услуги базирани на ИТ и др.); производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствено потребление; развитие на занаяти (включително предоставяне на услуги, свързани с участието на посетители в занаятчийски дейности) и други неземеделски дейности.

VII. НАСОКИ И МЕРКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Мерките за развитие на териториалното сътрудничество са посочени в **Приоритет 5 „Укрепване на институционалния капацитет за провеждане на ефективна регионална политика“**, *Специфична цел 1 „Изграждане на регионални и местни партньорства за развитие и подобряване на взаимодействието между институциите, бизнеса и структурите на гражданското общество“* и включват най-общо изграждане на местни инициативни групи по ПРСР. Вече е създадена една такава Завет-Кубрат и е подкрепена стратегията за ВОМР.

Мерките могат да се развият към сътрудничество за съвместно използване и опазване на природните ресурси и културното наследство; провеждане на съвместни инициативи за маркетинг на региона и привличане на инвестиционен и посетителски интерес и развитие на териториалното сътрудничество и взаимодействие за предоставяне на услуги от областната и общинските администрации. Тези мерки посочват примерни направления за развитие на партньорства и сътрудничество, които могат да се осъществяват на следните нива:

- В рамките на страната и СЦР, между партньори от област Разград и съседни области по отношение на връзката публична администрация-бизнес-университети/научни центрове. Перспективите и задачите за интелигентна икономическа специализация в областта налагат партньорството между ОА Разград, общински администрации и предприятия от областта с общини-университетски центрове от съседните области;

- В рамките на област Разград, между областна администрация и общинските администрации, представители на неправителствения и частния сектор. Необходимо е постепенното придобиване на практика и опит в развитието на междуобщински проекти, свързани със съвместно предоставяне на определени публични услуги; развитие и популяризиране на регионални туристически продукти; разработване и изпълнение на общи маркетингови стратегии и инициативи. Ключова роля в подобно междуобщинско сътрудничество може да има ОА Разград, която инициира, подпомага и координира отделните общини;

- В рамките на отделните общини с акцент върху създаването и развитието на публично-частни партньорства. ПЧП следва да бъдат ефективен инструмент за

реализация на обществено значими проекти при успешно съчетаване на публичния и частния интерес.

Област Разград не попада в обхвата на трансграничните програми, въпреки близостта до р. Дунав и Румъния.

Възможен източник на финансиране за транснационални проекти е Програмата за транснационално сътрудничество „Дунав 2014-2020“.

Програмата за транснационално сътрудничество „Дунав 2014-2020“ е финансов инструмент за насърчаване и инициране на проектни идеи, свързани с преодоляване на общите предизвикателства и нужди в специфични направления, които да постигнат реална полза за хората и да изградят ефективни връзки между властите и организациите в Дунавския регион.

Регионите, които програмата обхваща са на територията на 9 държави-членки на ЕС: Австрия, България, Чехия, Германия (федерални провинции Бавария и Баден-Вюртемберг), Хърватия, Унгария, Румъния, Словения и Словакия и 3 държави кандидат-членки: Босна и Херцеговина, Сърбия и Черна гора. Молдова и четири области от Украйна (Закарпатска, Ивано-Франковска, Одеска и Черновицка област) също могат да участват в програмата с финансиране от страна на Европейския инструмент за съседство.

Общият размер на средствата възлиза на 262 989 839 евро, осигурени от ЕФРР, Инструмента за предприсъединителна помощ и национално съфинансиране. Предвижда се и финансиране от Европейския инструмент за съседство.

Програма „Дунав“ има четири приоритетни оси:

1. Иновативен и социално ангажиран Дунавски регион,
2. Околна среда и културно ангажиран Дунавски регион,
3. Подобрена свързаност на Дунавския регион и
4. Добре управляван Дунавски регион.

Тези приоритети на програма „Дунав“ предполагат и предприемане на действия от ОА Разград към създаване на международни партньорства за развитие на иновациите, социалните дейности, опазването на околната среда и културните ценности, подобряване на свързаността и въвеждането на добри практики в администрацията и управлението.

VIII. ИЗПЪЛНЕНИЕ И НАБЛЮДЕНИЕ НА ОСР РАЗГРАД. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

Изпълнението и наблюдението на ОСР Разград следва да бъде синхронизирано с общинските планове за развитие. Практически, ОСР се изпълнява освен чрез проектите на ОА Разград, чрез отделните общински планове. В тази връзка е целесъобразно отделните общини да планират годишното изпълнение на своите общински планове в съответствие с ОСР и нейните мерки, особено по отношение на общините за целенасочена подкрепа. По този начин годишното планиране за изпълнението на ОСР следва да консолидира отделните планове на общините, в допълнение на дефинираните проекти с бенефициент ОА Разград, проекти за междуобщински сътрудничества и общи инициативи между общините, вкл. по обединителните и приоритетни теми икономическа активност, заетост и интелигентна специализация на икономиката. Годишното отчитане на ОСР следва да бъде организирано по същия начин – като се консолидират отделните годишни доклади по общини и се систематизират проектите с принос към ОСР. В тази връзка са препоръчителни следните дейности:

- Изготвяне на годишни планове за изпълнение на ОСР в координация с отделните общински администрации. Дефиниране на проекти с бенефициент Областна администрация Разград и междуобщински партньорски проекти на годишна основа;
- Утвърждаване на единни стандарти за отчитане на проекти с принос към ОСР от страна на отделните общински администрации;
- Изготвяне на консолидирани годишни доклади за изпълнението на ОСР от страна на областна администрация и на база на единните стандарти за отчетност от страна на общините;
- Провеждане на регулярни и ефективни заседания на Областния съвет за развитие с равностойно представителство на петте общини за обсъждане, допълване и утвърждаване на годишните планове и отчети за изпълнението на ОСР. Специално внимание следва да се отделя за общите теми в областното развитие и възможностите за актуални междуобщински проекти.

Примерни стандарти за отчитане на проекти с принос към ОСР от страна на общинските администрации:

Техническо отчитане на проектите:

Проект	Принос към Специфична цел/ Приоритет	Бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Бенефициент/ Партньор	Период на изпълнение			
					17	18	19	20
Проект 1								
Проект 2								

Финансово отчитане на проектите:

Проект	Общински бюджет	Централен бюджет	Фондове на ЕС	Други източници	Частни фондове, фирми	Общо
Проект 1						
Проект 2						

С оглед проследяването на напредъка в изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Разград, както и отчитането на резултатите и ефекта от това изпълнение, е необходимо прецизиране на системата от индикатори за наблюдение и оценка. Те са идентифицирани в стратегическата рамка на документа и включват критерии за съответствие със заложените приоритети.

Основната цел на системата от индикатори е да се създаде надежден механизъм за наблюдение, отчетност и оценка на резултатите от изпълнението на стратегията. По-конкретните цели на тази система са:

- да дава възможност за проследяване степента на постигане на целите на стратегията;
- да оценява степента на изпълнение на конкретните мерки, включени в стратегията;
- да оценява степента на въздействие на стратегията;
- да се оценят връзките между целите на стратегията и заложените в нея мерки.

Във връзка с отчетени трудности в Междинната оценка при отчитането на предложените индикатори, този документ представя актуализация на индикаторите за оценка на програмата. Мотивите за актуализация са посочени в Доклада за междинната оценка и са породени от факта, че някои индикатори не могат да се измерят в този вид или че не се поддържат за ниво област, а само за регион или страна (например голяма част от индикаторите, измерващи глобалните екологични цели).

В допълнение, в ОСП специфичните индикатори са посочени само като наименования, но липсва матрица на индикатори с посочени базови и целеви стойности за тях, което да позволи измерването на напредъка и степента на постигане на целите. В настоящия Актуализиран документ е предложена точно такава матрица на индикатори с базови (към 2011 г.), междинни (към 2015 г.) и целеви (за 2020 г.) стойности.

В таблицата по-долу са представени актуализираните рамкови индикатори за наблюдение в техните изходни и целеви стойности. Отпадат индикаторите за целите „20/20/20“ по отношение на климата/енергията и дял на преждевременно напусналите училище - %, тъй като няма източник на информация за тях на местно ниво и няма начална стойност спрямо, която да се измери напредъка. Променени са наименованията на индикаторите „Дял на висшистите на 30-34 г. - %“ и „Хора под прага на бедност - %“ на „Дял на висшистите между 25 и 64 г.“, тъй като за лицата от 30-34 г. няма данни на регионално ниво и „Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за областта“, тъй като такъв индикатор се измерва от статистиката.

Таблица 21. Актуализирани рамкови индикатори за наблюдение за Област Разград

№	Рамкови индикатори за наблюдение	Изходни стойности - 2011 г.	Целеви стойности - 2020 г.	Достигната стойност 2015 г.
Ключови индикатори				
1	БВП/човек - лева	5 549	7 500	7 778
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 28	27%	31,30%	15%
3	Безработица	20,3%	15%	15%
4	Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години	51,10%	55%	65,6%
5	Общ доход средно на лице от домакинство в лв.	2 853	3 500	4 164
Рамкови индикатори за наблюдение принос към Европа 2020				
1	Заетост на населението на възраст 15-64 г. - %	50,70%	60,00%	55,6%
2	Инвестиции в научно-изследователска и развойна дейност (НИРД) - % от БВП
3	Дял на висшистите на 25-64 г. - %	17,90%	25%	18,7%
4	Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за областта	19,80%	16%	21%

.. Конфиденциални данни

Източници: НСИ (<http://www.nsi.bg/>)

В таблицата по-долу са представени специфичните индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на ОСР на Област Разград с техните базови (към 2011 г.), междинни (към 2015 г.) и целеви (за 2020 г.) стойности и посочени мерни единици.

Таблица 22. Актуализирани специфични индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на ОСР на Област Разград

№	Специфични индикатори	Начална стойност 2011 г.	Междинна стойност за 2015 г.	Целева стойност 2020 г.
Приоритет 1: Постигане на устойчив и приобщаващ растеж на икономиката чрез инвестиции в нови технологии и иновации на базата на икономиката на знанието				
1	Нетни приходи от продажби на предприятията от нефинансовия сектор – хил. лв.	1 816 199	2 073 116	2 695 051
2	Брой на заетите лица в предприятията от нефинансовия сектор	21 261	21 473	27 915
3	Променен! Средно годишно нарастване на БВП на областно ниво и на човек от населението спрямо предходната година	7,4%	3,4%	5,0%
4	Разходи за придобиване на ДМА в хил. лв.	126 923	216 882	281 947
5	Чуждестранни преки инвестиции в нефинансови предприятия в хил. евро	119 731	104 855	136 312
6	Брой предприятия, получили безвъзмездна финансова помощ, друг вид финансова помощ, нефинансова помощ	Неприложимо	135	270
7	Брой подпомогнати нови предприятия	Неприложимо	52	104
8	Брой на реализираните проекти и размер на инвестициите за технологична модернизация, разработване и внедряване на иновации и за системи за управление на качеството в предприятия в областта	Неприложимо	9	18
9	Частни инвестиции за съфинансиране на публична финансова и нефинансова помощ за МСП в хил. лв.	Неприложимо	17 439	22 671
10	Продукция на промишлените предприятия в хил. лв.	687 183	785 464	1 021 103
11	Средства за подслон и места за настаняване – брой	25	16	21
12	Реализиран брой нощувки - брой	34 046	40 364	52 473
13	Брой реализирани проекти, финансиращи съхраняването и експонирането на културно-историческото наследство и природното богатство	Неприложимо	3	6

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

№	Специфични индикатори	Начална стойност 2011 г.	Междинна стойност за 2015 г.	Целева стойност 2020 г.
14	Брой посещения на подпомаганите туристически атракции	Неприложимо	137 852	275 704
15	Размер на инвестициите в бизнес инфраструктурата в хил. лв.	Неприложимо	99 090	128 817
16	Брой на създадените онлайн услуги за малки и средни предприятия	Неприложимо	6	8
17	Частни инвестиции за съфинансиране/ подкрепа на публична помощ за иновационни или научно-изследователски и развойни проекти – в хил. лв.	Неприложимо	0	3 000
18	Брой предприятия въвели нови за пазара или значително подобрени продукти в резултат на иновационни или научно-изследователски и развойни проекти	Неприложимо	0	3
19	Брой предприятия въвели нови за фирмите или значително подобрени продукти в резултат на иновационни или научно-изследователски и развойни проекти	Неприложимо	0	3
Приоритет 2: Устойчиво развитие на високоефективен и конкурентноспособен аграрен сектор				
20	Променен! Ръст на БДС за Област Разград и на човек от населението за аграрния сектор	134	132	174
21	Използвана земеделска площ по вид	162 552	163 770	164 000
22	Засети площи по групи култури (дка):			
	- зърнени	84 779	85 997	86 000
	- маслодайни	46 705	47 009	47 000
	- технически индустриални	507	1 320	1 500
	- зеленчуци и цветя	2 132	3 960	4 200
	- трайни насаждения	2 741	1 726	2 700
	- ОБЩО ЗАСЕТИ ПЛОЩИ (дка):	136 864	140 012	141 400
23	Производство на растителни култури - количества по видове, добиви (тона):			
	- пшеница	239 042	278 313	280 000
	- ечемик	40 851	54 678	55 000
	- царевица за зърно	104 981	71 201	80 000
	- слънчоглед	65 564	60 159	68 000
	- рапица	27 396	35 156	36 000
	- тютюн	881	363	300
- ОБЩО ДОБИВИ (тона):	478 715	499 870	519 300	
24	Площи с трайни насаждения (дка):			
	- ябълки	333	246	350
	- сливи	3 743	3 431	3 800
	- круши	53	47	55
	- праскови	452	418	480
	- кайсии	1 132	303	1 300

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

№	Специфични индикатори	Начална стойност 2011 г.	Междинна стойност за 2015 г.	Целева стойност 2020 г.
	- череша - вишна - малина - лозя винени - лозя десертни ОБЩО ТРАЙНИ НАСАЖДЕНИЯ	1 010 2 283 1 052 3 426 363 13 847	1 416 1 537 1 450 1 209 170 10 227	1 400 1 600 1 600 1 500 300 12 385
25	Размер на продукцията от трайни насаждения (тона): - ябълки - сливи - круши - праскови - кайсии - череша - вишна - малина - лозя винени - лозя десертни ОБЩ ДОБИВ ТРАЙНИ НАСАЖДЕНИЯ	24 1980 13 393 67 383 31 1039 1489 182 5601	79 1633 9 140 42 425 102 1269 395 92 4186	90 1900 13 400 70 430 120 1400 500 120 5 043
26	Ръст в % на броя и видовете отглеждани животни: - говеда - в т.ч. крави - биволи - в т.ч. биволици - свине - в т.ч. свине-майки - овце - в т.ч. овце-майки - кози - в т.ч. кози-майки - зайци - в т.ч. зайкини - птици (хил. бр.) - в т.ч. кокошки-носачки (хил. бр.) - пчелни семейства	18 265 12 293 114 68 33 566 3 655 44 173 36 607 10 290 7 024 6 851 3 465 1 285 186 32 243	17 892 13 170 142 101 37 544 3 072 36 986 31 493 7 714 6 614 701 261 1 447 233 42 938	18 400 13 600 160 120 38 000 3 800 45 000 37 000 10 300 7 050 7 000 3 500 1 400 200 45 000
Приоритет 3: Обновяване и развитие на техническата инфраструктура и на жизнената среда, подобряване качествата на околната среда				
27	Новоизградени, рехабилитирани и реконструирани пътища в км	Неприложимо	70,43	200
28	Пътища с повишен клас в км	0	0	10
29	Обща дължина на реконструирани или подобрени ж.п. линии в км	0	0	2
30	Изградени/подменени водопроводи: канализационна мрежа в км	Неприложимо	68,9 39,1	100 66

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

№	Специфични индикатори	Начална стойност 2011 г.	Междинна стойност за 2015 г.	Целева стойност 2020 г.
31	Изградени/модернизирани ПСОВ	Неприложимо	2	3
32	Променен! Загуби на вода във водоснабдителната мрежа – куб. м. (цел: намаление)	7 147 456	8 604 346	6 000 000
33	Дължина на газоразпределителната мрежа – в км.	84 802	88 198	90 000
34	Брой газоснабдени битови потребители, обществени сгради и фирми	1 768	2 195	2 300
35	Променен! Енергийното потребление в обществени сгради в kWh/година: (цел: намаление) (данните са без налични такива за Община Разград)	1 771 672	2 356 936	1 700 000
36	Брой реализирани проекти за възобновяеми енергийни източници	Няма данни	0	5
37	Брой обществени сгради с подобрена енергийна ефективност	Няма данни	12	20
38	Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет	42,2	58,1	65%
39	Относителен дял на лицата на възраст между 16 и 74 години, използвали интернет през последните 12 месеца	50,4	56,4	65%
40	Брой новоизградени жилища	61	27	40
41	Рекултивирани замърсени терени - брой	Неприложимо	4	5
42	Брой проекти за съоръжения за компостиране	Неприложимо	0	2
43	Площ на естествените местообитания с подобрен статус – в хектара	Неприложимо	0	10
44	Допълнителен капацитет за рециклиране на отпадъците в тона	Неприложимо	0	100
Приоритет 4: Подкрепа на човешкия капитал, социално приобщаване, повишаване на жизнения стандарт				
45	Естествен прираст	-6,4	-8,3	-4,5
46	Коефициент на раждаемост	8,5	8,1	10
47	Коефициент на смъртност	14,9	16,4	14
48	Население под, във и над трудоспособна възраст	18 299 76 382 28 919	17 318 71 557 28 366	17 300 71 000 28 000
49	Механично движение на населението	-975	-831	-300
50	Коефициент на икономическа активност	63,1	65,6	69

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

№	Специфични индикатори	Начална стойност 2011 г.	Междинна стойност за 2015 г.	Целева стойност 2020 г.
51	Коефициент на безработица	20,3	15	12
52	Наети лица по трудово или служебно правоотношение по икономически дейности	26 538	26 055	28 661
53	Брой на МСП, получили финансова помощ за обучение/квалификация	Неприложимо	6	10
54	Брой безработни лица, участващи в активни мерки и програми на пазара на труда за периода	Няма данни	995	1 100
55	Участие в образователни и обучителни схеми за подпомагане на младежката заетост, възможностите за образование и особено висше и професионално образование – брой лица	Няма данни	170	300
56	Общ доход на домакинствата по източници в лв.	8 045	11 147	14 491
57	Общ разход на домакинствата по групи разходи в лв.	7 197	10 533	11 586
58	Общ доход средно за лице в лв.	3 569	5 374	5 911
59	Средна годишна работна заплата на областно ниво в лв.	6 488	8 702	11 313
60	Размер на инвестициите в лева за модернизация на материално-техническата база на учебните заведения в лв.	Неприложимо	3 317	4 312
61	Брой учебни институции	65	61	61
62	Преподаватели и учащи в институции	1 235 14 630	1 110 13 538	1 110 13 600
63	Детски градини по вид, детски учители и деца	84 442 4 524	71 391 3 909	71 391 3 950
64	Брой на отпадналите ученици	297	241	100
65	Здравна мрежа	3	3	3
66	Брой детски ясли и деца	9 336	10 326	10 330
67	Брой медицински кадри – лекари, стоматолози, медицински специалисти	317 65 660	307 77 584	309 78 590
68	Брой лекари: стоматолози – на 1 000 жители	2,56 0,53	2,62 0,66	2,62 0,66
69	Брой закрити институции за деца и възрастни	Неприложимо	2	5
70	Брой новоразкрити социални услуги	Неприложимо	16	20
71	Брой на приемните семейства: брой на децата в тях	Неприложимо	111 41	130 150

Актуализиран документ за изпълнението на Областна стратегия за развитие на област Разград 2014-2020 г. от 2017 г.

№	Специфични индикатори	Начална стойност 2011 г.	Междинна стойност за 2015 г.	Целева стойност 2020 г.
72	Брой реализирани проекти в социалната сфера в област Разград	Неприложимо	48	70
73	Брой служители в социалната сфера, преминали обучение за повишаване на квалификацията	Неприложимо	468	600
74	Брой обществени сгради, преустроени за достъп на хора с физически увреждания	Неприложимо	19	25
75	Брой проекти за реставрация на културни институти и на религиозни храмове	Неприложимо	1	3
76	Брой културни институти:			
	- музеи	3	3	3
	- театри	1	1	1
	- читалища	98	98	98
	- библиотеки и кина	1 0	1 1	1 1
77	Брой изградени/обновени спортни обекти и съоръжения	Неприложимо	6	8
Приоритет 5: Укрепване на институционалния капацитет за провеждане на ефективна регионална политика				
78	Брой администрации, предоставящи услуги на едно гише	Неприложимо	5	7
79	Брой извършвани електронни услуги от общинските и областната администрации	Неприложимо	197	256
80	Брой услуги, изведени от администрациите – „аутсорсинг“	Неприложимо	1	2
81	Променен! Брой реализирани публично-частни партньорства, включително концесии	Неприложимо	15	20
82	Брой служители на администрациите с повишена квалификация	Неприложимо	984	1179
83	Брой разработени стратегически документи на местно и регионално равнище	Неприложимо	35	45
84	Брой създадени механизми за мониторинг и оценка на стратегически документи на местно и регионално равнище	Неприложимо	1	7
85	Брой междинни оценки и актуализации на стратегически документи на местно и регионално равнище	Неприложимо	6	17
86	Брой реализирани проекти по Оперативните програми, ПРСР и други национални и международни програми	Неприложимо	195	254

№	Специфични индикатори	Начална стойност 2011 г.	Междинна стойност за 2015 г.	Целева стойност 2020 г.
87	Брой проекти, насърчаващи правно-нормативното и административното сътрудничество и сътрудничеството между гражданите и институциите	Неприложимо	0	1
88	Брой проекти за междурегионално сътрудничество, повишаващи ефективността на политиката на сближаване	Неприложимо	2	3
89	Брой проекти за транснационално сътрудничество, повишаващи ефективността на политиката на сближаване	Неприложимо	1	2

Част от индикаторите отпадат, тъй като няма достоверен източник на информация за тях или дублират други индикатори, сложни са за изчисление и/или не носят съществена информация за развитието на областта:

По Приоритет 1: „Постигане на устойчив и приобщаващ растеж на икономиката чрез инвестиции в нови технологии и иновации на базата на икономиката на знанието“ отпадат индикаторите:

- Производителност на труда на областно ниво;
- Структура на фирмите на областно ниво;
- Структура и размер на износа от областта;
- Брой работни места, създадени в подпомагани предприятия;
- Нетни приходи от продажби;
- Собствени приходи по местните бюджети;
- Инвестиционни разходи по местните бюджети;
- Численост на персонала/изследователите, работещи в новопостроена или оборудвана инфраструктура за научно-изследователска и развойна дейност, в т.ч. брой на работните места (позиции) на пълен работен ден;
- Брой предприятия, които си сътрудничат с подпомагани изследователски институти/ звена.

По Приоритет 2: „Устойчиво развитие на високоефективен и конкурентноспособен аграрен сектор“ отпадат индикаторите:

- Ръст на продукцията от зърнени и технически култури;

- Площи с трайни насаждения;
- Поливни площи в дка;
- Залесени ерозирани и неподходящи за ползване площи в дка;
- Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи в аграрния сектор на областно ниво;

- Брой на земеделските производители, преминали обучение за квалификация и преквалификация в аграрния сектор;

- Брой реализирани проекти и размер на инвестициите за изграждане на малки и средни предприятия за преработка на плодове и зеленчуци и за преработка на животинска продукция;

- Производство на бели и червени меса, мляко и яйца – по видове: червено месо: мляко.

По Приоритет 3: „Обновяване и развитие на техническата инфраструктура и на жизнената среда, подобряване качествата на околната среда“ отпадат индикаторите:

- Републиканска пътна мрежа според класа: първи клас: втори клас: трети клас;
- Процент от населението с подобрен транспортен достъп;
- Допълнителен брой лица/ дял от населението с подобро водоснабдяване – брой лица/ процент;

- Допълнителен брой население (жители) с подобро третиране на отпадъчните води – еквивалент население (жители);

- Населени места, в които липсва канализационна мрежа - в % от всички;
- Брой домакинства с подобро енергийно потребление;
- Брой потребители допълнително включени към интелигентни енергийни мрежи;

- Плътност на телефонни постове;
- Дължина на изградената преносна мрежа за предаване на данни, високоскоростен интернет и интерактивни услуги;

- Степен на цифровизация на телефонните централи и телефонните линии;
- Брой лица/ дял от населението с осигурен широколентов достъп (със скорост поне 30 Mbps);

- Население, живеещо на територии със стратегии за интегрирано градско развитие – брой жители;
- Брой домакинства, ползващи се от подобрени жилищни условия;
- Нови публични пространства в градските зони – кв. м;
- Нови обществени или търговски сгради в градските зони – кв. м;
- Нова жилищна площ в градските зони – кв. м.;
- Обща площ на рекултивираните терени;
- Обхват на разделното сметосъбиране и предварителното третиране на ТБО;
- Брой предприятия с функциониращи инсталации за пречистване на отпадните газове;
- Прогнозирано намаление на парниковите газове в еквивалент тона CO₂;
- Масово разпространени отпадъци (МРО);
- Население, ползващо се от мерки за защита от наводнения;
- Население, ползващо се от мерки за защита от пожари и други мерки за превенция на риска.

По Приоритет 4: „Подкрепа на човешкия капитал, социално приобщаване, повишаване на жизнения стандарт“ отпадат индикаторите:

- Естествено движение на населението - повтаря естествен прираст;
- Миграция;
- Заети лица по степен на образование на областно ниво;
- Брой заети лица, преминали обучение за повишаване на квалификацията;
- Участие в инициативи за трансгранична трудова мобилност – брой лица;
- Средна годишна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение по икономически дейности и област;
- Участие в проекти за насърчаване на равенството между половете, равните възможности и социалното включване с трансграничен характер – брой лица;
- Детски градини в селата, детски учители и деца;
- Учащи по степени на международната класификация на образованието (ISCED '97);
- Въведено специализирано компютърно обучение като учебен предмет;
- Въведено специализирано езиково обучение като учебен предмет;
- Нови информационни технологии като учебен предмет;

- Брой компютри на 100 ученика;
- Брой интернет места на 100 ученика;
- Брой на закритите учебни заведения и паралелки;
- Капацитет на подпомаганите образователни услуги и грижи за децата – брой места;
- Регистрирани общи практики – общо и на 1 000 жители;
- Капацитет на подпомаганите здравни услуги – брой лица;
- Брой реализирани проекти и размер на инвестициите за модернизация на болничните и за повишаване квалификацията на персонала в извънболничните заведения;
- Брой социални услуги и капацитет на услугите;
- Процент на обхванатите със социални услуги рискови общности и лица;
- Брой фестивали, културни прояви, спектакли и общ брой посетители;
- Брой посещения на подпомаганите културни обекти;
- Брой реализирани проекти за развитие на младежки и спортни дейности;
- Брой театрални групи, танцови ансамбли и състави, балети, оркестри и хорове.

По Приоритет 5: „Укрепване на институционалния капацитет за провеждане на ефективна регионална политика“ отпадат индикаторите:

- Брой разработени и изпълнени проекти, подпомагащи реализацията на макро-регионални (вкл. за водни басейни) стратегии.

IX. НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ

Изведените промени в настоящия документ за актуализация на ОСП Разград 2014-2020 г. в част стратегическа рамка не предполагат изменения на целите и приоритетите на общинските планове за развитие.

Във връзка с идентифицирани проблеми при отчитането на изпълнението на ОПР при някои общини е необходима актуализация на стратегическата рамка по посока на премахване на мерки и дейности, които се повтарят в други цели и приоритети с оглед избягване на двойното отчитане на едни и същи проекти по няколко приоритета.

По отношение на индикаторите за резултат и въздействие е необходимо системата от индикатори да бъде прецизирана и да се включват единствено измерими индикатори, които се поддържат на ниво община и за тях може лесно да се добие информация от достоверен източник.

Голяма част от ОПР на общините от област Разград са с надценен бюджет и могат да се предприемат действия по прецизиране на индикативния бюджет.

Х. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Приложението на този принцип следва да осигури прозрачност за формирането и прилагането на областната политика за интегрирано устойчиво развитие. Специфичните действия за прилагане на принципа обхващат:

- Представяне в подходяща форма (публични дискусии, семинари, печатни материали, видеоматериали) на информация за предвижданията на областната стратегия, за ролята на гражданите и на бизнеса по отношение определянето на приоритетите за развитие на областта и реализацията им, както и очакваните резултати в икономическата, социалната сфера, в областта на техническата инфраструктура и сътрудничеството;
- Фокусиране на вниманието върху възможностите за изграждане на публично-частни партньорства и реализацията на проекти на тази основа и насочени към подобряване на услугите, предоставяни на гражданите и бизнеса;
- Разясняване на конкретните задачи, които стоят пред областната и общинските администрации, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации и гражданското общество за осигуряване висока ефективност при изпълнението на целите и мерките на стратегията;
- Разясняване на необходимостта и значението на стратегическото планиране на развитието на областта за повишаване ефикасността на публичните разходи и осигуряването на по-голяма добавена стойност;
- Привличане вниманието на заинтересованите страни и гражданското общество за формиране на позитивно обществено мнение и активна гражданска позиция по отношение участието и подкрепата на ръководството на областта за реализация на стратегията.

В направената Актуализация на Областната стратегия за развитие са осигурени необходимите предпоставки за прилагане на принципа за партньорство, осигуряване на информация и публичност за предприетите действия от областната администрация и постигнатите резултати по изготвянето на стратегическия документ. Допълнителните мерки и действия за прилагане на принципа за партньорство, осигуряване на информация и публичност предвиждат:

- информирание по подходящ начин на обществеността и заинтересованите страни за цялостния процес на изпълнение и оценка на Областната стратегия за развитие през периода 2014-2020 г.;
- разработване на механизъм за консултиране в хода на изпълнение на стратегията чрез организиране на публични дискусии, кръгли маси и други форми, в т.ч. чрез интернет и социалните мрежи;
- публикуване на информация за постигнатия напредък по изпълнението на стратегията и осигуряване на публичен достъп до резултатите.

Целите, които се поставят при прилагането на принципа на партньорство и прозрачност, са насочени към подобряване качеството на стратегическия документ и ефективността на неговото изпълнение. По-добрата информационна среда и публичността при реализацията на мерките, предвидени в стратегията, ще създадат обективни предпоставки и условия за привличане и ефективно използване на повече вътрешни и външни ресурси, вкл. средства от фондовете на ЕС за развитие на областта. Ключова роля за осигуряването на информация и публичност на Областната стратегия за развитие, както и на документите, свързани с действията на съответните органи по нейното изработване, съгласуване, актуализиране, осигуряване на необходимите ресурси и изпълнение има областният управител. Областният съвет за развитие на област Разград също гарантира прилагането на принципа на партньорство, публичност и прозрачност във връзка с изпълнението на стратегията и оказва съдействие за мобилизиране на административния капацитет и ресурсите на местно ниво.

Междинната оценка и актуализацията на ОСП Разград 2014-2020 г. следва да бъдат публикувани на интернет страницата на областната администрация и на Портала за обществени консултации на Министерски съвет – www.strategy.bg. За осигуряване на информация и публичност при изпълнението на Областната стратегия за развитие е изготвен междинен, ще бъде изготвен и окончателен доклад (оценка) в съответствие с изискванията за тяхното съдържание, определени в нормативната уредба за регионалното развитие. Финансовите ресурси за осигуряване на информация и публичност на стратегията се планират в рамките на бюджета на областната администрация за съответната година.

XI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Актуализацията на Областната стратегия за развитие на област Разград ще подобри основно наблюдението на ОСР до 2020 г. Това ще спомогне за проследяване на изпълнението на основната цел за намаляване на социалните, икономическите и пространствените дисбаланси в развитието, както на областта, така и в обхвата на СЦР, които са обект на анализи, прогнози и стратегически предложения в поредица от документи за регионално развитие и пространствено планиране.

Част от общините в областта все още не отчитат регулярно изпълнението на общинските си планове. Тъй като областната стратегия се измерва основно с тази информация, следва да се засили контрола от страна на администрацията върху изпълнението на ЗРР и ППЗРР от страна на общинските администрации.

Стратегическата рамка е актуализирана в следствие на необходимостта от насърчаване развитието на икономиката на знанието и внедряването на иновации.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

Абревиатура	Значение
АЗ	Агенция по заетостта
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ДБТ	Дирекция „Бюро по труда“
ЕЗФРСР	Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕСИФ	Европейски структурни и инвестиционни фондове
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФМДР	Европейския фонд за морско дело и рибарство
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗРР	Закона за регионалното развитие
ИА	Изпълнителна агенция
КФ	Кохезионен фонд
ИСУН/ ИСУН 2020	Информационна система за управление и наблюдение на средствата от Структурните инструменти на Европейския съюз
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МСП	Малки и средни предприятия
НК	Национална компания
НСИ	Национален статистически институт
ОДЗ	Областна дирекция „Земеделие“
ОП	Оперативна/и програма/и
ОПАК	Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007-2013 г.
ОПДУ	Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г.
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“ 2007-2013; 2014-2020 г.
ОПИК	Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014-2020
ОПНОИР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г.
ОПР	Общински план за развитие
ОПРКБИ	Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007-2013 г.
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007-2013 г./ „Региони в растеж“ 2014-2020 г.
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013 г.; 2014-2020 г.
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОУ	Основно училище
ППЗРР	Правилник за прилагане на закона за регионално развитие
ПРСР	Програма за развитие на селските райони 2007-2013 г.; 2014-2020 г.
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадъчни води
ПЧП	Публично-частно партньорство
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
СОУ	Средно общообразователно училище

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ТАБЛИЦИ, ФИГУРИ И КАРТИ

Таблицы

Таблица 1. Брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектори и брутен вътрешен продукт (БВП).....	6
Таблица 2. Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката на област Разград	7
Таблица 3. Относителен дял на предприятията според броя на заетите лица в тях от общия в област Разград в %	8
Таблица 4. Инвестиции в област Разград в хил. лв.	8
Таблица 5. Произведена продукция на промишлени предприятия за 2015 г. в област Разград в хил. лв.	9
Таблица 6. Показатели за НИРД в област Разград.....	11
Таблица 7. Основни показатели за туризма в област Разград	14
Таблица 8. Показатели за туризма в област Разград и сравнение с СЦР и България за 2015 г.	14
Таблица 9. Население в област Разград по общини.....	15
Таблица 10. Население под, във и над трудоспособна възраст по пол към 31.12. в област Разград.....	15
Таблица 11. Възрастови съотношения в област Разград	16
Таблица 12. Демографски процеси в област Разград.....	16
Таблица 13. Средногодишни данни за икономически активното население в област Разград (лица на 15 и повече навършени години)	18
Таблица 14. Наети лица по икономически дейности за 2015 г.	18
Таблица 15. Средна брутна годишна заплата по икономически дейности за 2015 г.....	20
Таблица 16. Показатели за развитие на културата.....	22
Таблица 17. Население и водни услуги в област Разград в %	23
Таблица 18. Показатели, свързани с околната среда	24
Таблица 19. Актуализирана обща оценка на необходимите ресурси (в хил. лв.) за изпълнение на Стратегията за развитие на област Разград 2014 – 2020 г. от 2017 г.....	33
Таблица 20. Райони за целенасочена подкрепа в област Разград.....	36
Таблица 21. Актуализирани рамкови индикатори за наблюдение за Област Разград	45
Таблица 22. Актуализирани специфични индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на ОСР на Област Разград	46

Фигури

Фигура 1. БВП на човек от населението за 2015 г. в лв.	7
Фигура 2. Средната брутна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в лв. в област Разград	20
Фигура 3. Визуализация на разпределението на индикативния бюджет по приоритети в %, в хил. лв. и цел до 2020 г.	34

Карти

Карта 1. Регионална специализация на българските предприятия на средно високо и средно ниско технологични производства	12
Карта 2. Регионална специализация на българските предприятия на ниско технологични производства	13